

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการศึกษาการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในด้านวิธีสอนและการใช้สื่อการสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มตัวอย่าง อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ จำนวน 105 คน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ จำนวน 7 คน ผู้ผลิตสื่อที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ จำนวน 8 คน รวมประชากรที่ศึกษาทั้งสิ้น 120 คน ได้รับแบบสอบถามจากอาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ทางไปรษณีย์กลับคืนมา จำนวน 95 ฉบับ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ จำนวน 7 ฉบับ และผู้ผลิตสื่อ จำนวน 8 ฉบับ ผู้วิจัยได้ไปเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์และผู้ผลิตสื่อด้วยตนเอง และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมารวมทั้งสิ้น จำนวน 110 ฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Sciences/Personal Computer Plus) สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามที่คำนวณได้โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.9322

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้สรุปได้ 3 ตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลที่เกี่ยวข้องของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ เป็นเพศชายร้อยละ 69.47 เพศหญิงร้อยละ 30.53 มีอายุ 46 ปีขึ้นไป ร้อยละ 43.16 อายุ 41-45 ปี ร้อยละ 34.73 อายุ 36-40 ปี ร้อยละ 14.74 และอายุ 31-35 ปี ร้อยละ 7.37 วุฒิการศึกษา จบปริญญาตรี ร้อยละ 89.48 สูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 5.26 และต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 5.26 ประสบการณ์ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะหรือสอนวิชาทัศนศิลป์ 21 ปีขึ้นไป ร้อยละ 38.95 16-20 ปี ร้อยละ 31.57 6-10 ปี ร้อยละ 11.58 1-5 ปี ร้อยละ 10.53 1-5 ปี ร้อยละ 10.53 และ 11-15 ปี ร้อยละ 7.37 ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาทัศนศิลป์ ร้อยละ 70.53 เป็นหัวหน้าหมวดวิชาศิลปศึกษา ร้อยละ 57.89 เป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ร้อยละ 13.68 และตำแหน่งหน้าที่อื่นๆ ประกอบ ร้อยละ 6.32 จำนวนคาบที่สอนต่อสัปดาห์ 16-20 คาบ ร้อยละ 46.32 10-15 คาบ ร้อยละ 37.90 มากกว่า 21 คาบ ร้อยละ 10.53 และต่ำกว่า 10 คาบ ร้อยละ 5.26 รายวิชาที่เปิดสอนในหมวดวิชาศิลปศึกษา(ทัศนศิลป์) คือ การออกแบบ 1 และ จิตรกรรม 1 ร้อยละ 38.95 เทกกัน ศิลปะไทย 1 ร้อยละ 27.37 ศิลปะนิยม 1 ร้อยละ 26.32 ศิลปะนิยม 2 ร้อยละ 22.11 ประวัติศิลปะ ร้อยละ 16.84 ศิลปะนิยม ร้อยละ 11.58 การออกแบบ จิตรกรรม 2 ร้อยละ 28.42 2 ร้อยละ 29.47 องค์ประกอบศิลป์ ร้อยละ 13.68 การออกแบบ-เขียนแบบ ร้อยละ 11.58 ทฤษฎีสี ร้อยละ 10.53 การยวิภาค ร้อยละ 8.42 และอื่นๆ ร้อยละ 24.21 โรงเรียนของท่านเปิดสอนสาขาวิชาศิลปหัตถกรรมหรือไม่ เปิด ร้อยละ 24.21 ไม่เปิด ร้อยละ 75.79 ถ้าเปิดสอนสาขาวิชาศิลปหัตถกรรมมีการสอนรายวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์หรือไม่ มี ร้อยละ 11.58 ไม่มี ร้อยละ 12.63 มีการเปิดสอนสาขาวิชาศิลปหัตถกรรมแต่ไม่มีการเปิดสอนรายวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นเพราะเหตุใด ผู้เรียนสามารถศึกษาเองได้ ร้อยละ 4.21 รายวิชาอื่นๆในสาขาวิชาศิลปหัตถกรรมมีความสำคัญมากกว่า ร้อยละ 5.26 ไม่มีผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ร้อยละ 6.32 และสาเหตุอื่นๆ ร้อยละ 3.16 โรงเรียนของท่านไม่เปิดสอนสาขาวิชาศิลปหัตถกรรมเพราะเหตุใด ผู้สอนในหมวดวิชาศิลปศึกษา(ทัศนศิลป์)มีไม่เพียงพอ ร้อยละ 26.32 ผู้เรียนเรียนแล้วไม่สามารถนำไปศึกษาต่อในระดับสูงได้ ร้อยละ 8.42 โรงเรียนไม่เคยมีการเปิดสอนสาขาวิชาศิลปหัตถกรรมมาก่อน ร้อยละ 14.74 อื่นๆ ร้อยละ 3.16 ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อทางเทคโนโลยีทางการศึกษาต่อไปนี้ สไลด์และเครื่องฉายสไลด์ ร้อยละ 93.69 แผ่นภาพโปร่งแสงและเครื่องฉายภาพขามศีรษะ ร้อยละ 88.42 วิดิทัศน์และเครื่องฉายวิดิทัศน์ ร้อยละ 72.63 ระบบสื่อประสม(Multimedia) ร้อยละ 22.10 คอมพิวเตอร์ช่วยสอน(CAI) ร้อยละ 21.05 สไลด์มัลติวิชั่น ร้อยละ 13.68 ภาพยนตร์ ร้อยละ 12.63 มีความรู้เกี่ยวกับการใช้อินเตอร์เน็ต ร้อยละ 10.53 และอื่นๆ ร้อยละ 3.16

2. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ เป็นเพศชาย ร้อยละ 71.42 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 28.57 อายุ 31-35 ปี ร้อยละ 14.28 ระหว่าง อายุ 36-40 ปี ร้อยละ 14.28 อายุ 46-50 ปี ร้อยละ 42.85 อายุ 51 ปีขึ้นไป ร้อยละ 28.57 และ วุฒิการศึกษาจบการศึกษา ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 14.28 ปริญญาโท ร้อยละ 71.42 ปริญญาเอก ร้อยละ 14.28 ประสบการณ์ในการสอนวิชาประวัติ

ศาสตร์ศิลป์ 5-10 ปี ร้อยละ 42.85 11-15 ปี ร้อยละ 14.28 และ 21 ปีขึ้นไป ร้อยละ 42.85 ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ร้อยละ 85.71 เป็นนักวิชาการทางศิลปะ ร้อยละ 42.85 และอื่นๆ ร้อยละ 28.57 มีความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อทางเทคโนโลยีทางการศึกษา คือ สไลด์และเครื่องฉายสไลด์ ร้อยละ 100.00 สไลด์มัลติวิชั่น ร้อยละ 14.28 แผ่นภาพโปร่งแสงและเครื่องฉายภาพขามสี ร้อยละ 100.00 วิดิทัศน์และเครื่องฉายวิดิทัศน์ ร้อยละ 100.00 ภาพยนตร์ ร้อยละ 28.57 คอมพิวเตอร์ช่วยสอน(CAI) ร้อยละ 14.28 ระบบสื่อประสมประสม(Multimedia) ร้อยละ 14.28 และระบบอินเตอร์เนตร้อยละ 28.57 ตามลำดับ

3. ผู้ผลิตสื่อ เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 100.00 อายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.50 เท่ากัน และ อายุ 51 ปีขึ้นไป ร้อยละ 25.00 วุฒิการศึกษา ระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 50.00 เท่ากัน ประสบการณ์ในการผลิตสื่อ มีประสบการณ์ 6-10 ปี และ 11-15 ปี ร้อยละ 25.00 เท่ากัน 16-20 ปี ร้อยละ 12.50 21 ปีขึ้นไป ร้อยละ 37.50 ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ร้อยละ 25.00 เป็นนักวิชาการทางศิลปะ(ทัศนศิลป์) ร้อยละ 37.50 ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ร้อยละ 25.00 ผู้ผลิตสื่อทางศิลปะ ร้อยละ 75.00 และอื่นๆ ร้อยละ 50.00 ผลิตสื่อประเภท ตำราหรือหนังสือทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ร้อยละ 37.50 วารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลป์ ร้อยละ 25.00 สารคดีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลป์ ร้อยละ 62.50 สไลด์ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ร้อยละ 50.50 ท่านผลิตสื่อประเภท วิดิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ร้อยละ 37.5 ภาพยนตร์ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ร้อยละ 25.00 สื่อทางคอมพิวเตอร์ช่วยสอน(CAI)เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลป์ ร้อยละ 12.50 และอื่นๆ ร้อยละ 37.50

ตอนที่ 2 วิธีสอนและการใช้สื่อการสอน

1. วิธีสอนที่นำมาใช้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.1 อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำวิธีสอนมาใช้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น วิธีสอนแบบบรรยาย บรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง บรรยายประกอบภาพโปสเตอร์ บรรยายประกอบวาดภาพบนกระดาน และแบบสืบสอบ มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง

1.2 ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำวิธีสอนมาใช้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ ทัศนศึกษานอกสถานที่ วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมาก คือ การดูวิดิทัศน์แล้วอภิปรายร่วมกัน การใช้ระบบสื่อประสม แบบกวีวิเคราะห์ ค้นคว้าทางระบบอินเตอร์

เน็ต บรรยายประกอบสไลด์ คู่มือทัศนประกอบการอภิปรายและซักถาม แบบสืบสอบ ให้หัวข้อไปค้นคว้าแล้วนำมาอภิปรายร่วมกัน ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ฉายภาพยนตร์ และบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลาง คือ การบรรยายประกอบภาพโปสเตอร์ การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด คือ การบรรยาย

1.3 ผู้ผลิตสื่อ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำวิธีสอนมาใช้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น ยกเว้น วิธีสอนแบบคิดวิเคราะห์ ฉายภาพยนตร์ การบรรยาย การค้นคว้าทางระบบอินเทอร์เน็ต การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย การบรรยายประกอบภาพโปสเตอร์ มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง และที่มีความเห็นด้วยในระดับน้อย คือ วิธีการบรรยายประกอบวาดภาพบนกระดาน

2. วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้เกิดการพัฒนการเรียนรู้ มีดังนี้

2.1 วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้เกิดความรู้

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น วิธีสอนบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง บรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ และบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ ทัศนศึกษานอกสถานที่ นอกนั้นอยู่ในระดับมาก ยกเว้น วิธีสอนบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย และวิธีสอนการบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง

2.2 วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น วิธีสอนโดยการฉายภาพยนตร์ การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ การบรรยาย และบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ ทักษะศึกษานอกสถานที่ วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมาก คือ การคู่วิทัศน์แล้วอภิปรายร่วมกัน การอภิปรายและการซักถาม แบบสืบสอบ การให้หัวข้อไปค้นคว้าแล้วนำมาอภิปรายร่วมกัน การบรรยายประกอบสไลด์ การบรรยายประกอบวีดิทัศน์ การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน การใช้ระบบสื่อประสม และการค้นคว้าทางระบบอินเทอร์เน็ต วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลาง คือ แบบคิดวิเคราะห์ การฉายภาพยนตร์ การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง การประกอบการวาดภาพบนกระดาน การใช้แผ่นภาพโปสเตอร์ และบรรยาย วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับน้อย คือ การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย

2.3 วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นวิธีสอนโดยการแจกเอกสารประกอบการบรรยาย การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน และวิธีสอนแบบบรรยาย เห็นด้วยในระดับปานกลาง

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมาก คือ การค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต การคู่วิทัศน์แล้วอภิปรายร่วมกัน การใช้ระบบสื่อประสม การบรรยายประกอบวีดิทัศน์ การฉายภาพยนตร์ การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน การบรรยายประกอบสไลด์ การคิดวิเคราะห์ และวิธีสอนแบบ สืบสอบ วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลาง คือ การอภิปรายและซักถาม การให้หัวข้อไปค้นคว้าแล้วนำมาอภิปรายร่วมกัน การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน และการแจกเอกสารประกอบการบรรยาย วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับน้อย คือ วิธีสอนแบบบรรยาย

2.4 วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ส่งเสริมการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ การบรรยาย และการบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน เห็นด้วยในระดับปานกลาง

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ส่งเสริมการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับปานกลาง ยกเว้น วิธีสอนแบบสอบถามสืบสวน การค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต การคู่วิทัศน์แล้วอภิปรายร่วมกัน การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การอภิปรายและซักถาม การให้หัวข้อไปค้นคว้าและอภิปรายร่วมกัน การใช้ระบบสื่อประสม แบบคิดวิเคราะห์ เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับน้อย คือ วิธีสอนแบบบรรยาย

2.5 วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง

เอง

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น วิธีสอนบรรยายประกอบสไลด์ การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ การบรรยาย และการบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน เห็นด้วยในระดับปานกลาง

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับปานกลาง ยกเว้น วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมาก คือ การค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต การใช้ระบบสื่อประสม การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน แบบสืบสอบ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การให้หัวข้อไปค้นคว้าแล้วนำมาอภิปรายร่วมกัน แบบคิดวิเคราะห์ การอภิปรายและการซักถาม และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับน้อย คือ วิธีสอนแบบบรรยาย

2.6 วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น วิธีสอนบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ วิธีการบรรยาย และการบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน เห็นด้วยในระดับปานกลาง

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น วิธีสอนโดยการบรรยาย การบรรยายประกอบสไลด์ การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ การบรรยายประกอบภาพโปสเตอร์ การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย การฉายภาพยนตร์ มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง

2.7 วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่มีความเหมาะสมในระดับมาก ยกเว้น วิธีสอนโดยการบรรยาย การบรรยายประกอบสไลด์ การบรรยายประกอบวีดิทัศน์ การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง การบรรยายประกอบภาพโปสเตอร์ การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน แจกเอกสารประกอบการบรรยาย และการฉายภาพยนตร์ มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมาก คือ ทัศนศึกษาออกสถานที่ การอภิปรายและซักถาม การคู่วิทัศน์ แล่อภิปรายร่วมกัน การให้หัวข้อไปค้นคว้าแล้วนำมาอภิปรายร่วมกัน และแบบสืบสอบ วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลาง คือ การคิดวิเคราะห์ การค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต การบรรยายประกอบวีดิทัศน์ การใช้สื่อประสม การฉายภาพยนตร์ การบรรยายประกอบสไลด์ และการบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับน้อย คือ การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน การบรรยายประกอบภาพโปสเตอร์ แจกเอกสารประกอบการบรรยาย และวิธีการบรรยาย

2.8 วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ที่ให้ผู้เรียนรู้จักนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น วิธีสอนบรรยายประกอบสไลด์ การฉายภาพยนตร์ แจกเอกสารประกอบการบรรยาย การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปสเตอร์ และวิธีสอนโดยการบรรยาย เห็นด้วยในระดับปานกลาง

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น วิธีสอนโดยการบรรยาย การบรรยายประกอบแผ่นภาพโปร่งแสง การบรรยายประกอบภาพโปสเตอร์ การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน การแจกเอกสารประกอบการบรรยาย ให้หัวข้อไปค้นคว้าแล้วนำมาอภิปรายร่วมกัน และการฉายภาพยนตร์ เห็นด้วยในระดับปานกลาง

3. สื่อประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้เกิดการพัฒนการเรียนรู้ ตามความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อ มีดังนี้

3.1 ผู้ผลิตสื่อมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมให้เกิดความรู้ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น การใช้วีดิทัศน์ประกอบการบรรยาย เห็นด้วยในระดับมากที่สุด และการใช้ภาพโปสเตอร์ประกอบการบรรยาย เห็นด้วยในระดับปานกลาง

3.2 ผู้ผลิตสื่อมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น การใช้แผ่นภาพโปร่งแสงประกอบการบรรยาย ใช้ภาพโปสเตอร์ประกอบการบรรยาย และใช้เอกสารประกอบการบรรยาย เห็นด้วยในระดับปานกลาง

3.3 ผู้ผลิตสื่อมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น การใช้ตำราหรือหนังสือทางประวัติศาสตร์ศิลป์ และใช้เอกสารประกอบการบรรยาย เห็นด้วยในระดับปานกลาง

3.4 ผู้ผลิตสื่อมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น ใช้ตำราหรือหนังสือทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ใช้เอกสารประกอบการบรรยาย ใช้แผ่นภาพโปสเตอร์ประกอบการบรรยาย และใช้แผ่นภาพโปร่งแสงประกอบการบรรยาย เห็นด้วยในระดับปานกลาง

3.5 ผู้ผลิตสื่อมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักหาคำตอบได้ด้วยตนเอง มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น การใช้เอกสารประกอบการบรรยาย ใช้ภาพโปสเตอร์ประกอบการบรรยาย ใช้แผ่นภาพโปร่งแสงประกอบการบรรยาย ใช้สไลด์ประกอบการบรรยาย และการใช้วีดิทัศน์ประกอบการบรรยาย เห็นด้วยในระดับปานกลาง

3.6 ผู้ผลิตสื่อมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ยกเว้น การใช้ตำราหรือหนังสือทางประวัติศาสตร์ศิลป์ การใช้เอกสารประกอบการบรรยาย การใช้ภาพโปสเตอร์ประกอบการบรรยาย และการใช้แผ่นภาพโปร่งแสงประกอบการบรรยาย เห็นด้วยในระดับปานกลาง

3.7 ผู้ผลิตสื่อมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับปานกลาง ยกเว้น การใช้วีดิทัศน์ประกอบการอภิปราย เห็นด้วยในระดับมาก และการใช้ระบบอินเทอร์เน็ต เห็นด้วยในระดับน้อย

3.8 ผู้ผลิตสื่อมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับปานกลาง ยกเว้น การใช้วีดิทัศน์ประกอบการอภิปราย และใช้ภาพยนตร์ เห็นด้วยในระดับมาก

4. สื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์

อาจารย์ระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น ตำราหรือหนังสือทางประวัติศาสตร์ศิลป์ และเอกสารประกอบการสอน มีความเห็นด้วยในระดับมากที่สุด

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น การใช้สไลด์ ภาพยนตร์ วีดิทัศน์ และระบบอินเทอร์เน็ต มีความเห็นด้วยในระดับมากที่สุด

ผู้ผลิตสื่อ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น ตำราหรือหนังสือทางประวัติศาสตร์ศิลป์ และสไลด์ มีความเห็นด้วยในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ตามความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนประวัติศาสตร์ศิลป์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ และผู้ผลิตสื่อ ในการอภิปรายผลผู้วิจัยจะกล่าวถึงวิธีสอนและการใช้สื่อการสอน ดังต่อไปนี้

1. จากความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ต่อวิธีสอน ที่นำมาใช้สอนในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ วิธีสอนโดยทัศนศึกษานอกสถานที่ การพาผู้เรียนไปศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมการสอนที่มีคุณค่ามากอย่างหนึ่งเพราะได้ประสบการณ์ตรง ได้ศึกษาและสังเกตสิ่งต่างๆนอกห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจและจดจำได้ดีขึ้น ดังที่ กาญจนา ศรีสวัสดิ์ (2532-2533 : 20) กล่าวว่า วิธีการนำผู้เรียนไปทัศนศึกษาหรือไปศึกษานอกสถานที่เป็นแนวทางที่ทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับประสบการณ์ตรงซึ่งได้แก่ ภูมิประเทศ สภาพการณ์ต่างๆ สถานที่โบราณวัตถุ สัญลักษณ์ คำบอกเล่า คำบรรยาย และความรู้ความคิดของผู้เรียน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นข้อมูลและข้อเท็จจริงที่มีส่วนส่งเสริมประสบการณ์เรียนรู้อย่างกว้างขวางให้แก่ผู้เรียนเป็นอย่างดี และจากการสัมภาษณ์ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ทุกท่านในปี 2541 ควรให้มีการสอนโดยทัศนศึกษานอกสถานที่ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจและจดจำได้ดีขึ้น ส่วนการบรรยายประกอบวีดิทัศน์แล้วอภิปรายร่วมกันยังเป็นวิธีที่เห็นด้วยในระดับมากรองลงมา เครื่องฉายวีดิทัศน์เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ได้กับเครื่องรับโทรทัศน์และมืออยู่ทั่วไป ใช้ง่าย ดังที่ ศิริใจ นิพิพิทา (2538) ได้กล่าวว่า บรรดาสื่อการสอนที่นำไปใช้เป็นเครื่องช่วยสอนนั้น วีดิทัศน์เป็นสื่อที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการศึกษาในด้านการเสริมความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ดังที่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และมหาวิทยาลัยรามคำแหงใช้เป็นสื่อการสอนในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ที่เกิดจากการชมวีดิทัศน์เป็นการเรียนรู้ที่ได้ทั้งภาพเคลื่อนไหว และเสียงประกอบ และสามารถเข้าไปสู่ระบบการรับรู้ โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยเฉพาะทางตาและทางหู

เกี่ยวกับวิธีสอนโดยการบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดานมีความเห็นในระดับต่ำสุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นวิชาที่ต้องสอนเนื้อหาประกอบภาพ การวาดภาพบนกระดานจึงเป็นวิธีที่ผู้เรียนไม่สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจน ซึ่ง สุพจน์ ศรีโกษามาตย์ (2538) ได้กล่าวว่า ถ้าลักษณะเนื้อหาของภาพที่ใส่ประกอบนั้นมีความสมบูรณ์ตามเนื้อหาเล็กน้อยเพียงใดนั้นความสมบูรณ์ของภาพที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันไปด้วย ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้มีการนำสื่อที่มีภาพประกอบที่ชัดเจน เช่น ภาพถ่ายหรือภาพโปสเตอร์หรือเป็นประเภทภาพเคลื่อนไหวมาใช้ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เพื่อให้ภาพที่ชัดเจนเข้าใจง่ายและยังสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนได้มากขึ้น

2. จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ต่อวิธีสอนที่ควรนำมาใช้สอนในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การไปศึกษานอกสถานที่ก็เพื่อศึกษาศิลปะในสถานที่ต่าง ๆ นับว่าเป็นวิธีสอนที่มีคุณค่ามากอย่างหนึ่ง ซึ่ง อุบล ตูจินดา (2532 : 123) กล่าวว่า การนำผู้เรียนไป

ทัศนศึกษานอกสถานที่เป็นวิธีหนึ่งในการเรียนที่ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงทำให้ผู้เรียนได้ความรู้และเพลิดเพลินไม่เกิดความเบื่อหน่าย

วิธีสอนโดยการบรรยายเป็นวิธีที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยในระดับต่ำสุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าวิธีสอนแบบบรรยายเป็นการสื่อสารทางเดียวโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยมาก และทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย ดังที่ผลงานการวิจัยของ วิบูลย์ จันทรแฮม (2531) พบว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาขียนิยมสอนแบบบรรยายอยู่ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย และนิพนธ์ ทวีกาญจน์ (2532) ยังกล่าวอีกว่า นอกเหนือจากที่ผู้สอนจะนิยมใช้วิธีสอนแบบบรรยายซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายแล้ว ลักษณะของวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นเรื่องที่ศึกษาอยู่ไกลตัว จึงทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจจำเป็นต้องมีกิจกรรมอื่นๆเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับ ไมรอน มาร์ตี (Marty, 1983) ที่ได้กล่าวว่า การสอนวิชาประวัติศาสตร์โดยการฟังคำบรรยายในห้องเรียนหรืออ่านตำราไม่อาจทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและยอมรับในคุณค่าของประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า การสอนบรรยายควรจะมีกิจกรรมอื่นๆประกอบ เช่น การให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการสอน ควรได้มีการนำเอาสื่อการสอนมาใช้ เช่น สไลด์ วิดิทัศน์ และการไปศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

3. จากความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อวิธีสอน ที่นำมาใช้สอนในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก และวิธีที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ วิธีสอนโดยการบรรยายประกอบสไลด์และการบรรยายประกอบวิดิทัศน์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า สไลด์และวิดิทัศน์เป็นสื่อที่หาง่ายและนำมาใช้สะดวก ได้ภาพที่ชัดเจนเป็นทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว จากการสัมภาษณ์ กำจร สุนพงษ์ศรี 25 มกราคม 2541 ได้กล่าวถึง การใช้สื่อประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ไว้ว่า สไลด์เป็นอุปกรณ์ที่สามารถนำเสนอแบบอย่างงานศิลปกรรมได้ทุกสาขาทั้ง จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และอื่นๆที่สามารถรับรู้คุณค่าของความงามด้วยการมองเห็นเป็นสำคัญ และยังสามารถศึกษารายละเอียดของขนาด สี และแบบอย่างศิลปะได้มากที่สุดผลิตง่าย อีกทั้งยังสะดวกในการเก็บรักษาและการนำมาใช้ และนิพนธ์ ทวีกาญจน์ (2532 : 24) ยังได้กล่าวอีกว่า อุปกรณ์การสอนในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ส่วนใหญ่ที่นิยมนำมาใช้มากที่สุด เป็นสื่อประเภทเครื่องฉาย โดยเฉพาะประเภทเครื่องฉายสไลด์ เพราะเป็นอุปกรณ์ที่สามารถนำเสนอแบบอย่างงานศิลปกรรมได้ทุกสาขา ทั้งแบบอย่าง ขนาด และสี และที่นิยมใช้อันดับรองลงมาคือเครื่องฉายวิดิทัศน์ ซึ่ง ศิริใจ นิพพิทา (2538) ได้กล่าวว่า บรรดาสื่อการสอนที่นำไปใช้เป็นเครื่องช่วยสอนนั้น วิดิทัศน์เป็นสื่อที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านการเสริมความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ที่เกิดจากการชมวิดิทัศน์เป็นการเรียนรู้ที่ได้ทั้งภาพเคลื่อนไหวและเสียงประกอบและสามารถเข้าไปสู่ระบบการรับรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยเฉพาะทางตาและทางหู

วิธีสอนที่ผู้ผลิตสื่อเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด คือ การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นวิชาที่ต้องสอนเนื้อหาประกอบภาพ การวาดภาพบนกระดานจึงเป็นวิธีที่ผู้เรียนไม่สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจน ซึ่ง สุพจน์ ศรีโกษามาตย์ (2538) ได้กล่าวว่า ถ้าลักษณะเนื้อหาของภาพที่ใส่ประกอบนั้นมีความสมบูรณ์ตามเนื้อหาเล็กน้อยเพียงใดนั้นความสมบูรณ์ของภาพที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันไปด้วย ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้มีการนำสื่อที่มีภาพประกอบที่ชัดเจน เช่น ภาพถ่ายหรือภาพโปสเตอร์หรือเป็นประเภทภาพเคลื่อนไหวมาใช้ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เพื่อให้ภาพที่ชัดเจนเข้าใจง่ายและยังสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนได้มากขึ้น

4. อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ เห็นด้วยกับวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้เกิดความรู้ในระดับมาก และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ วิธีสอนโดยทัศนศึกษานอกสถานที่ ทั้งนี้เพราะการไปศึกษานอกสถานที่ที่ผู้เรียนจะได้สัมผัสกับของจริง มีความเข้าใจในลักษณะและรูปแบบทางศิลปะได้ชัดเจนกว่า ซึ่ง เกษร ธิตะจारी (สัมภาษณ์, 2541) ได้กล่าวว่า วิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้ไปเห็นของจริง สัมผัสกับของจริง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าการบอกเล่า ทำให้ผู้เรียนเข้าใจต้องแท้ เกิดความจำ เกิดความประทับใจ และเกิดความซาบซึ้ง และอภิชนากอง (สัมภาษณ์, 2541) ยังกล่าวอีกว่า การสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้เกิดความเข้าใจ เกิดขึ้นจาก 4 อย่างที่มีความสำคัญเท่ากันคือ 1. ครูผู้สอน 2. วิธีสอน 3. สื่อการสอน และ 4. สิ่งแวดล้อม ถ้าเราสามารถจัดผ้งพวกนี้ให้เหมาะสมได้ โดยเฉพาะความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องดูต้องเห็น เพราะฉะนั้นวิธีสอนที่ดีที่สุด คือ การนำไปสู่แหล่งวิชา แหล่งวิชาก็คือ ตัววิชาที่มันอยู่ในสภาพความเป็นจริง เช่น จะสอนเรื่องสุโขทัยก็ต้องไปสุโขทัย ไปในฤดูที่เหมาะสม บรรยากาศที่เหมาะสม เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า การไปทัศนศึกษานอกสถานที่จึงเป็นวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้และน่าสนใจวิธีหนึ่ง ถึงแม้ว่าการนำนักเรียนหรือนักศึกษาไปศึกษานอกสถานที่จะเป็นวิธีที่ครูศิลปศึกษานำมาใช้บ่อยที่สุด ตามที่งานวิจัยของ วิบูลย์ จันทรแถม (2531) พบว่า การไปทัศนศึกษานอกสถานที่เป็นวิธีสอนที่ครูศิลปศึกษานำมาใช้บ่อยที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้รับประสบการณ์ตรงจากการไปทัศนศึกษานอกสถานที่บ้างอาจจะเป็นเทอมละ 1 ครั้งเป็นอย่างน้อย เพราะว่าตามสภาพความเป็นจริงแล้วการเรียนการสอนในโรงเรียนย่อมเป็นการไม่เพียงพอแก่นักเรียนเพราะโรงเรียนมีขีดจำกัดในด้านวัสดุประกอบการเรียนการสอน งบประมาณ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ดังนั้นโรงเรียนพึงจัดการศึกษาแบบผสมผสาน ระหว่างการศึกษาในโรงเรียนกับการศึกษานอกโรงเรียนให้ผสมกลมกลืนกัน (ยุทธศักดิ์ ฮมแสน, 2535)

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ให้ความเห็นว่า การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดานเป็นวิธีที่เห็นด้วยในระดับต่ำสุด คือ เห็นด้วยในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าวิชา

ประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นวิชาที่ต้องสอนเนื้อหาประกอบภาพ การวาดภาพบนกระดานจึงเป็นวิธีที่ผู้เรียนไม่สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจน ซึ่ง สุพจน์ ศรีโกษามาตย์ (2538) ได้กล่าวว่า ถ้าลักษณะเนื้อหาของภาพที่ใส่ประกอบนั้นมีความสมบูรณ์ตามเนื้อหาเล็กน้อยเพียงใดนั้นความสมบูรณ์ของภาพที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันไปด้วย ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้มีการนำสื่อที่มีภาพประกอบที่ชัดเจน เช่น ภาพถ่ายหรือภาพโปสเตอร์หรือเป็นประเภทภาพเคลื่อนไหวมาใช้ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เพื่อให้ภาพที่ชัดเจนเข้าใจง่ายและยังสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนได้มากขึ้น จึงเห็นควรให้มีการส่งเสริมการเรียนการสอนนอกสถานที่และนำวิธีสอนที่มีสื่อชนิดอื่นๆ มาประกอบการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้แล้วยังสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย

5. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ เห็นด้วยกับวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้เกิดความรู้ในระดับมาก และวิธีที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ ทั้งนี้เพราะการไปศึกษานอกสถานที่ผู้เรียนจะได้สัมผัสกับของจริง มีความเข้าใจในลักษณะและรูปแบบทางศิลปะได้ชัดเจนกว่า ซึ่ง เกษร ธิตะจारी (สัมภาษณ์, 2541) ได้กล่าวว่า วิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้ไปเห็นของจริง สัมผัสกับของจริง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าการบอกเล่า ทำให้ผู้เรียนเข้าใจถ่องแท้ เกิดความจำ เกิดความประทับใจ และเกิดความซาบซึ้ง และอภิชนาคง (สัมภาษณ์, 2541) ยังกล่าวอีกว่า การสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้เกิดความเข้าใจ เกิดขึ้นจาก 4 อย่างที่มีความสำคัญเท่ากันคือ 1. ครูผู้สอน 2. วิธีสอน 3. สื่อการสอน และ 4. สิ่งแวดล้อม ถ้าเราสามารถจัดห้พวกนี้ให้เหมาะสมได้ โดยเฉพาะความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องดูต้องเห็น เพราะฉะนั้นวิธีสอนที่ดีที่สุด คือ การนำไปสู่แหล่งวิชา แหล่งวิชาก็คือ ตัววิชาที่มีอยู่ในสภาพความเป็นจริง เช่น จะสอนเรื่องสุโขทัยก็ต้องไปสุโขทัย ไปในฤดูที่เหมาะสม บรรยากาศที่เหมาะสม เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์โดยการพาผู้เรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่เป็นวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจได้ดีที่สุด ถึงแม้ว่าการนำนักเรียนหรือนักศึกษาไปศึกษานอกสถานที่จะเป็นวิธีที่ครูศิลปศึกษานำมาใช้บ่อยที่สุด ตามที่งานวิจัยของ วิบูลย์ จันทรแย้ม (2531) พบว่า การไปทัศนศึกษานอกสถานที่เป็นวิธีสอนที่ครูศิลปศึกษานำมาใช้บ่อยที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้รับประสบการณ์ตรงจากการไปทัศนศึกษานอกสถานที่บ้างอาจจะเป็นเทอมละ 1 ครั้งเป็นอย่างน้อย เพราะว่าตามสภาพความเป็นจริงแล้วการเรียนการสอนในโรงเรียนย่อมเป็นการไม่เพียงพอแก่นักเรียนเพราะโรงเรียนมีขีดจำกัดในด้านวัสดุประกอบการเรียนการสอนงบประมาณ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ดังนั้นโรงเรียนพึงจัดการศึกษาแบบผสมผสาน ระหว่างการศึกษาในโรงเรียนกับการศึกษานอกโรงเรียนให้ผสมกลมกลืนกัน (ยุทธศักดิ์ สมนแสน, 2535)

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์เห็นด้วยกับวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ที่ให้ความรู้ในอันดับต่ำสุด คือ การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า วิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นวิชาที่ต้องสอนเนื้อหาประกอบภาพ การวาดภาพบนกระดานจึงเป็นวิธี ที่ผู้เรียนไม่สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจน ซึ่ง สุพจน์ ศรีโกษามาตย์ (2538) ได้กล่าวว่า ถ้าลักษณะ เนื้อหาของภาพที่ใส่ประกอบนั้นมีความสมบูรณ์ตามเนื้อหาเล็กน้อยเพียงใดนั้นความสมบูรณ์ของ ภาพที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันไปด้วย ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้มี การนำสื่อที่มีภาพประกอบที่ชัดเจน เช่น ภาพถ่ายหรือภาพโปรเจกเตอร์หรือเป็นประเภทภาพเคลื่อนไหว มาใช้ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เพื่อให้ภาพที่ชัดเจนเข้าใจง่ายและยังสร้างความสนใจ ให้กับผู้เรียนได้มากขึ้น จึงเห็นควรให้มีการส่งเสริมการศึกษานอกสถานที่และนำวิธีสอนที่มีสื่อ ชนิดอื่นๆ มาประกอบการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้แล้วยังสร้างความสนใจให้แก่ผู้ เรียนอีกด้วย

6. จากความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก และวิธีที่เห็นด้วยในระดับมากอันดับหนึ่ง คือ วิธีสอนโดยการคู่วิทัศน์แล้วอภิปรายร่วมกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าบรรดาสื่อประกอบการสอนที่นำไปใช้เป็นเครื่องมือช่วยสอนนั้น วิทัศน์เป็นสื่อที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการศึกษาในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นสื่อที่มีใช้อยู่ตามบ้านทั่วไปและเข้าใจ ดังที่ ศรีใจ นิพิพิทา (2538:25) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เกิดจากการชมวิทัศน์เป็นการเรียนรู้ที่ได้ทั้งภาพเคลื่อนไหว และเสียงประกอบและ สามารถเข้าไปสู่ระบบการรับรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยเฉพาะทางตาและทางหู และการให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นหรืออภิปรายร่วมกัน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ดังที่ จำเนียร ศิลปวานิช (2538) ได้กล่าวว่า การอภิปรายเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นวิธีสอนที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กคิดเป็นและพูดเป็น ดังที่ ทิศนา แจมมณี และคณะ (2540) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดไว้ว่า ในปัจจุบัน “การคิด” และ “การสอนคิด” เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้คุณภาพสูง ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่าควรให้มีการใช้สื่อประกอบการอภิปรายจะเป็นวิธีที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วยตนเองได้มากขึ้น

วิธีสอนที่อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ วิธีสอนโดยการบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นวิชาที่ต้องสอนเนื้อหาประกอบภาพ การวาดภาพบนกระดานจึงเป็นวิธีที่ผู้เรียนไม่สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจน ซึ่ง สุพจน์ ศรีโกษามาตย์ (2538) ได้กล่าวว่า ถ้าลักษณะเนื้อหาของภาพที่ใส่ประกอบนั้นมีความสมบูรณ์ตามเนื้อหาเล็กน้อยเพียงใดนั้นความสมบูรณ์ของภาพที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันไปด้วย ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้มีการนำสื่อที่มีภาพ

ประกอบที่ชัดเจน เช่น ภาพถ่ายหรือภาพโปรเจกเตอร์หรือเป็นประเภทภาพเคลื่อนไหวมาใช้ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เพื่อให้ภาพที่ชัดเจนเข้าใจง่ายและยังสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนได้มากขึ้น จึงเห็นควรให้มีการส่งเสริมการศึกษานอกสถานที่และนำวิธีสอนที่มีสื่อชนิดอื่นๆ มาประกอบการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้แล้วยังสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย

7. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์มีความคิดเห็นต่อวิธีสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมวิธีสอนการคิดวิเคราะห์ที่เห็นด้วยในระดับมาก และวิธีที่เห็นด้วยระดับมากที่สุด คือ วิธีสอนโดยไปทัศนศึกษานอกสถานที่ นอกจากผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงแล้วยังทำให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจในศิลปวัตถุที่ได้ไปสัมผัสจริง ดังที่ จีรพันธ์ สมประสงค์ (สัมภาษณ์, 2541) ได้กล่าวว่า การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ระดับมัธยมปลายนักเรียนสนใจที่จะไปศึกษานอกสถานที่มากกว่านั่งเรียนแต่ในห้องเรียน นักเรียนจะได้สัมผัสกับของจริง และจะได้รับความรู้มากกว่า จำได้มากกว่า การได้ไปดูโบราณสถาน 1 แห่ง เราสามารถพูดและอธิบายได้ชัดเจนขึ้น สามารถพูดถึงโบราณสถานในลักษณะเดียวกันได้อย่างสบาย เช่น หินทรายที่นำมาสร้างโบราณสถานมีลักษณะอย่างไร ลักษณะย่อมุมของเจดีย์เป็นอย่างไร นักเรียนจะเข้าใจและสนุกกับการเรียนมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ควรให้มีการไปศึกษานอกสถานที่ หรือใช้วิธีสอนที่ส่งเสริมการอภิปรายโต้ตอบกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และกับผู้เรียนด้วยกันเอง เพื่อเป็นเสริมสร้างความสามารถในการคิดวิเคราะห์ให้แก่ผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์มีความคิดเห็นต่อวิธีสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมวิธีสอนการคิดวิเคราะห์ที่เห็นด้วยระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ วิธีสอนแบบบรรยาย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การบรรยายเป็นการสื่อสารทางเดียวผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยมาก (อุบล คูจินดา, 2532) ซึ่ง กาญจนา ศรีสวัสดิ์ (2532-2533) กล่าวว่า การบรรยายอาจใช้ได้บ้างแต่อย่าใช้ทั้งหมด ในการบรรยายควรมีการเตรียมแผนอย่างดี เขียนหัวข้อที่พูดลงบนกระดานคำไม่ควรให้ผู้เรียนจดตามคำพูดแต่ให้รู้จักจับใจความเอาหรือช่วยกันสรุปให้จดการอภิปรายและควรให้แตกต่างกันไปตามกลุ่มผู้เรียน อาจใช้วิธีการกำหนดเรื่องให้อภิปรายผู้เรียนจะได้ร่วมมือกันเกิดความมั่นใจ เกิดความคิดใหม่ๆ โดยผู้สอนคอยคุมให้การอภิปรายอยู่ในกรอบของเนื้อหา โดยให้ผู้เรียนมีการเตรียมเนื้อหามาก่อน นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524) ยังได้เสนอรูปแบบการบรรยายไว้ว่า ในการสอนบรรยายที่ดีนั้นจะต้องคำนึงถึงเนื้อหา จำนวนผู้เรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนซึ่งในปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการ ในการนำเอาสื่อประสมเข้ามาใช้ในการสอนมากขึ้นและให้ผู้เรียนได้มีส่วนในการคิดและซักถามจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์เป็น

8. จากความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน มีความเห็นด้วยในระดับมาก และวิธีที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ วิธีสอนโดยไปทัศนศึกษานอกสถานที่ นอกจากผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงแล้วยังทำให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจในศิลปวัตถุที่ได้ไปสัมผัสจริง ดังที่ จีรพันธ์ สมประสงค์(สัมภาษณ์, 2541)ได้กล่าวว่า การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ระดับมัธยมปลายนักเรียนสนใจที่จะไปศึกษานอกสถานที่มากกว่านั่งเรียนแต่ในห้องเรียน นักเรียนจะได้สัมผัสกับของจริง และจะได้ความรู้มากกว่า จำได้มากกว่า การได้ไปคูโบราณสถาน 1 แห่ง เราสามารถพูดและอธิบายได้ชัดเจนขึ้น สามารถพูดถึงโบราณสถานในลักษณะเดียวกันได้อย่างสบาย เช่น หินทรายที่นำมาสร้างโบราณสถานมีลักษณะอย่างไร ลักษณะขอมุมของเจดีย์เป็นอย่างไร นักเรียนจะเข้าใจและสนุกกับการเรียนมากยิ่งขึ้น

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์มีความเห็นด้วยต่อวิธีสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ วิธีสอนโดยการบรรยาย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์โดยการฟังคำบรรยายเพียงอย่างเดียวไม่อาจสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนได้เพราะการบรรยายเป็นการสื่อสารทางเดียวผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยมาก (อุบล ตูจินดา, 2532) ซึ่ง กาญจนา ศรีสวัสดิ์ (2532-2533) กล่าวว่า การบรรยายอาจใช้ได้บ้างแต่อย่าใช้ทั้งหมด ในการบรรยายควรมีการเตรียมแผนอย่างดี เขียนหัวข้อที่พูดลงบนกระดานคำไม่ควรให้ผู้เรียนจดตามคำพูดแต่ให้รู้จักจับใจความเอาหรือช่วยกันสรุปให้จัดการอภิปรายและควรให้แตกต่างกันไปตามกลุ่มผู้เรียน อาจใช้วิธีการกำหนดเรื่องให้อภิปรายผู้เรียนจะได้ร่วมมือกันเกิดความมั่นใจ เกิดความคิดใหม่ๆ โดยผู้สอนคอยคุมให้การอภิปรายอยู่ในกรอบของเนื้อหา โดยให้ผู้เรียนมีการเตรียมเนื้อหามาก่อน นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524) ยังได้เสนอรูปแบบการบรรยายไว้ว่า ในการสอนบรรยายที่ดีนั้นจะต้องคำนึงถึงเนื้อหา จำนวนผู้เรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนซึ่งในปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการในการนำเอาสื่อประสมเข้ามาใช้ในการสอนมากขึ้น ทำให้การบรรยายน่าสนใจขึ้น

9. จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความคิดเห็นต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน มีความเห็นด้วยในระดับมาก และวิธีที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ วิธีสอนโดยทัศนศึกษานอกสถานที่ นอกจากผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงแล้วยังทำให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจในศิลปวัตถุที่ได้ไปสัมผัสจริง ดังที่ จีรพันธ์ สมประสงค์(สัมภาษณ์, 2541)ได้กล่าวว่า การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ระดับมัธยมปลายนักเรียนสนใจที่จะไปศึกษานอกสถานที่มากกว่านั่งเรียนแต่ในห้องเรียน นักเรียนจะได้สัมผัสกับของจริง และจะได้ความรู้มากกว่า จำได้มากกว่า การได้ไปคูโบราณสถาน 1 แห่ง เราสามารถพูดและอธิบายได้ชัดเจนขึ้น สามารถพูดถึงโบราณสถานในลักษณะเดียวกันได้อย่างสบาย เช่น หินทรายที่

นำมาสร้างโบราณสถานมีลักษณะอย่างไร ลักษณะย่อมุมของเจดีย์เป็นอย่างไร นักเรียนจะเข้าใจ และสนุกกับการเรียนมากยิ่งขึ้น

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์มีความคิดเห็นต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ วิธีสอนโดยการบรรยาย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์โดยการฟังคำบรรยายเพียงอย่างเดียวไม่อาจสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนได้เพราะการบรรยายเป็นการสื่อสารเดียวผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยมาก (อุบล ตูจินดา, 2532) ซึ่ง กาญจนา ศรีสวัสดิ์ (2532-2533) กล่าวว่า การบรรยายอาจใช้ได้บ้างแต่อย่าใช้ทั้งหมด ในการบรรยายควรมีการเตรียมแผนอย่างดี เขียนหัวข้อที่พูดลงบนกระดานคำไม่ควรให้ผู้เรียนจดตามคำพูดแต่ให้รู้จักจับใจความเอาหรือช่วยกันสรุปให้จดการอภิปรายและควรให้แตกต่างกันไปตามกลุ่มผู้เรียน อาจใช้วิธีการกำหนดเรื่องให้อภิปรายผู้เรียนจะได้ร่วมมือกันเกิดความมั่นใจ เกิดความคิดใหม่ๆ โดยผู้สอนคอยคุมให้การอภิปรายอยู่ในกรอบของเนื้อหา โดยให้ผู้เรียนมีการเตรียมเนื้อหามาก่อน นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน (2524) ยังได้เสนอรูปแบบการบรรยายไว้ว่า ในการสอนบรรยายที่ดีนั้นจะต้องคำนึงถึงเนื้อหา จำนวนผู้เรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนซึ่งในปัจจุบันควมมีวิวัฒนาการในการนำเอาสื่อประสมเข้ามาใช้ในการสอนมากขึ้น ทำให้น่าสนใจ

10. จากความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนที่สอนทัศนศิลป์ที่มีต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การคู่วิดิตทัศน์แล้วอภิปรายร่วมกัน นอกจากวิดิทัศน์จะเป็นสื่อที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านการเสริมความรู้แก่ผู้เรียนแล้ว (ศิริใจ นิพพิทา, 2538) หลังจกให้ผู้เรียนได้ดูรายการทางวิดิทัศน์ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นจะเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์ในการสอนศิลปะแบบอภิปรายได้อีกด้วย (อุบล ตูจินดา, 2532) ซึ่งสอดคล้องกับ จำเนียร ศิลปวานิช (2538) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ในการอภิปรายเป็นวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาวางใจได้อย่างหนึ่งระหว่างครูกับนักเรียนหรือระหว่างนักเรียนด้วยกันโดยมีครูเป็นผู้คอยประสานงาน แทนที่ครูจะเป็นฝ่ายตั้งปัญหาคอยถามนักเรียนครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามบ้างและให้นักเรียนมีส่วนช่วยตอบคำถามด้วย วิธีสอนนี้จะช่วยส่งเสริมให้เด็กคิดเป็นและพูดเป็น ซึ่งนิพนธ์ ทวีกาญจน์ (2532) ได้กล่าวถึงการศึกษาวិชาประวัติศาสตร์ศิลป์ว่าการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์จัดอยู่ในกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ อันเนื่องมาจากการเรียนรู้เรื่องราวของงานศิลปกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นการเรียนรู้ในเชิงทฤษฎีโดยใช้ความคิดไตร่ตรองหาเหตุผล และความถูกต้องตามความเป็นจริง ฉะนั้น นอกจากผู้เรียนจะได้คู่วิดิตทัศน์ที่มีสภาพการณ์จากสถานที่จริงแล้วการเปิด โอกาสให้ผู้เรียน

มีส่วนร่วมในการอภิปรายยังช่วยส่งเสริมการคิดหาเหตุผลตามแนวทางการสอนแบบวิทยาศาสตร์ ได้อีกด้วย

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์มีความคิดเห็นต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริม การศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ ที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การบรรยาย ประกอบการวาดภาพบนกระดาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การสอนบรรยายประกอบการวาดภาพบน กระดานเป็นวิธีสอนที่ผู้สอนพูด บอกล่า หรืออธิบายเนื้อหาให้นักเรียนฟังเป็นการสื่อสารทางเดียวผู้ เรียนไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ฝึกการคิด พูด หรือแสดงความคิด เห็น ดังที่ ไบรอน จี แมซเซียลาส (Byron G. Massialas, 1961 : 1530-A) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Description and Analysis of A Method of A High School Course in World History” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์โลกในระดับชั้นมัธยมศึกษาและวิเคราะห์ถึงวิธี ต่างๆ โดยกำหนดวิธีสอนเพื่อใช้ในการวิจัย 2 วิธีคือ วิธีสอนแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่อาศัย วิธีทางแห่งปัญญา นักเรียนจะเป็นผู้ตั้งปัญหา ตั้งสมมติฐาน การแก้ปัญหา รวมทั้งสามารถสรุป เหตุผลและอธิบายปัญหาต่างๆ ได้ ส่วนวิธีแบบที่ 2 เป็นการสอนแบบบรรยายเนื้อหาวิชาตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อย่างละเอียด ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มแรกมีความสามารถในการ ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถของนักเรียนแต่ละ คนในกลุ่มแรกเห็นได้ชัดว่าเป็นความสามารถที่อาศัยความรู้และเหตุผลของตนเองโดยไม่ขึ้นต่อผู้ อื่น อีกทั้งยังสามารถพัฒนาทักษะและเจตคติให้สัมพันธ์กับความคิดได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยัง สามารถคิดวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล และจากการเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าร่วมการ อภิปรายซักถามร่วมกันเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันในชั้นเรียนปรากฏว่า นักเรียนได้รับการสอน แบบวิทยาศาสตร์มีความสามารถในการอภิปรายและถกเถียงปัญหาโดยมีความคิดอ่านอย่างมี เหตุผลมากกว่านักเรียนซึ่งได้รับการสอนแบบบรรยายเนื้อหาวิชา

11. จากความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ที่มีต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ ทำให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง มีความเห็นด้วยในระดับมาก และวิธีสอนที่เห็น ด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การให้หัวข้อไปค้นคว้าแล้วนำมาอภิปรายร่วมกัน การเปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันและรู้จักค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง จะส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักพูดและคิดเป็น ดังที่เสริมศรี ไชยดี (2539 : 64-67) กล่าวว่า การให้ความรู้ แก่ผู้เรียนควรเป็นความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความคิดที่มีเหตุผล มุ่งแสวงหาความเป็นจริง รู้จักตัดสินใจ และแก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ควรฝึกให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าถามและคิดเอง ทั้งในและ นอกห้องเรียนและให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และยังคงส่งเสริมให้มีการอยู่รวม กันแบบประชาธิปไตยได้อีกด้วย

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์มีความคิดเห็นต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง ที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การบรรยายเพียงอย่างเดียวเป็นลักษณะการเรียนรู้ทางเดียว คือ ผู้สอนจะเป็นผู้อธิบายให้ฟังทั้งหมดไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ดังนั้นวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนหาคำตอบได้ด้วยตนเอง ควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักเปรียบเทียบ รู้จักคิดและหาคำตอบได้ด้วยตนเอง

12. จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ที่มีต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ วิธีสอนโดยการค้นคว้าทางระบบอินเทอร์เน็ต การค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ผู้เรียนสามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งข้อมูลทางระบบอินเทอร์เน็ตได้ทั่วโลกได้ความรู้ที่กว้างและทันสมัยและรวดเร็วมากขึ้น(ครรชิต มาลัยวงศ์, 2538 : 40) ศรีศักดิ์ จามรมาน (2532 : 14-15) ได้กล่าวว่าคอมพิวเตอร์จัดเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างหนึ่งประกอบกับประสิทธิภาพในการทำงานสูง จึงถูกนำมาเข้ามามีประโยชน์ใช้ และมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอนในปัจจุบัน ซึ่งประโยชน์ของการใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียนการสอนที่สำคัญ คือ ทำให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนมากขึ้น ทำให้มีความสนใจ และกระตือรือร้นมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากกรณีที่มักจะมีนักศึกษานั่งหลับคาห้องในขณะที่ฟังคำบรรยายจากอาจารย์บางคน แต่มักจะไม่ค่อยมีนักศึกษาลับคาเทอร์มินอล คอมพิวเตอร์ นักศึกษาสามารถเลือกบทเรียนและวิธีการเรียนได้หลายแบบ และทำให้ผู้เรียนสามารถสรุปหลักการเพื่อหาสาระของบทเรียนแต่ละบทเรียนได้ด้วยตนเองและสะดวกรวดเร็วขึ้นซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรให้มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการฝึกใช้คอมพิวเตอร์ในโรงเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ในการค้นหาข้อมูลซึ่งในอนาคตต่อไปจะทำให้ผู้เรียนค้นหาข้อมูลจากคอมพิวเตอร์จากระบบอินเทอร์เน็ตได้ด้วยตนเอง

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์มีความคิดเห็นต่อวิธีสอนการบรรยายมีความเห็นด้วยในระดับน้อย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การบรรยายเพียงอย่างเดียวเป็นลักษณะการเรียนรู้ทางเดียว คือ ผู้สอนจะเป็นผู้อธิบายให้ฟังทั้งหมดไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ดังนั้นวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนหาคำตอบได้ด้วยตนเอง ควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักเปรียบเทียบ รู้จักคิดและหาคำตอบได้ด้วยตนเอง

13. จากความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ที่มีต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป มีความเห็นด้วยในระดับมาก และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การไปศึกษานอกสถานที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ดังที่จอร์พันธ์ สมประสงค์ (สัมภาษณ์, 2541) กล่าวว่า วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโดยพาไปทัศนศึกษานอกสถานที่ นอกจากจะให้ประสบการณ์ตรงแล้วยังทำให้ผู้เรียนสนุกต่อการเรียนอีกด้วย สมพร จารุณี (2540 : 10-16) ยังกล่าวอีกว่า นักเรียนได้รับอิทธิพลจากครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมชั้น และสื่อสารมวลชนอื่นๆอย่างไร แนวโน้มที่จะมีความสนใจในเรื่องอะไร และอาจจะมีอะไรที่เบี่ยงเบนความสนใจของนักเรียนจากการเรียนได้บ้าง นักเรียนจะเกิดความสนใจต่อเมื่อเขาสามารถมีส่วนกำหนดจุดประสงค์ในการเรียนหรือเมื่อเขาพึงพอใจกับกิจกรรมการเรียน ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อผู้เรียนมีความรู้สึกประทับใจและสนุกกับการเรียนย่อมเป็นการสร้างความอยากรู้อยากเห็นและทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์มีความเห็นต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป ที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าวิธีสอนบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดานเป็นวิธีที่ผู้เรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเป็นฝ่ายนั่งฟังการบรรยายจากผู้สอนซึ่งไม่ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้เท่าที่ควร ดังที่ สงัด อุทรานันท์ (2525) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จแต่ละครั้งโดยใช้วิธีเดียวกันซึ่งมักเป็นวิธีบรรยาย ซึ่งไม่ส่งเสริมการพัฒนาและทัศนคติได้อย่างแท้จริง ทั้งยังไม่ส่งเสริมการคิด การแสดงออก และการแก้ปัญหา ซึ่งมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของหลักสูตร และยังเป็นการส่งผลให้ผู้เรียนขาดความสนใจที่จะศึกษาและค้นคว้าต่อไปอีกด้วย ผู้วิจัยเห็นว่าผู้สอนควรเปิดให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางความคิดในการเสนอภาพ หรือมีส่วนในการเขียนภาพประกอบจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดและเปรียบเทียบและได้คิดวิเคราะห์ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539: 164)

14. จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ที่มีต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การไปศึกษานอกสถานที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ดังที่จอร์พันธ์ สมประสงค์ (สัมภาษณ์, 2541) กล่าวว่า วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโดยพาไปทัศนศึกษานอกสถานที่ นอกจากจะให้ประสบการณ์ตรงแล้วยังทำให้ผู้เรียนสนุกต่อการเรียนอีกด้วย สมพร จารุณี (2540 : 10-16) ยังกล่าวอีกว่า นักเรียนได้รับอิทธิพลจากครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมชั้น และสื่อสารมวลชนอื่นๆอย่างไร แนวโน้มที่จะมีความ

สนใจในเรื่องอะไร และอาจจะมีอะไรที่เบี่ยงเบนความสนใจของนักเรียนจากการเรียนได้บ้าง นักเรียนจะเกิดความสนใจต่อเมื่อเขาสามารถมีส่วนกำหนดจุดประสงค์ในการเรียนหรือเมื่อเขาพึงพอใจกับกิจกรรมการเรียน ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อผู้เรียนมีความรู้สึกประทับใจและสนุกกับการเรียนย่อมเป็นการสร้างความอยากรู้อยากเห็นและทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์มีความคิดเห็นต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป ที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การบรรยาย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าวิธีสอนบรรยายเป็นวิธีที่ผู้เรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเป็นฝ่ายนั่งฟังการบรรยายจากผู้สอนซึ่งไม่ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้เท่าที่ควร ดังที่ สงัด อุทรานันท์ (2525) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จแต่ละครั้งโดยใช้วิธีเดียวกันซึ่งมักเป็นวิธีบรรยาย ซึ่งไม่ส่งเสริมการพัฒนาและทัศนคติได้อย่างแท้จริง ทั้งยังไม่ส่งเสริมการคิด การแสดงออก และการแก้ปัญหา ซึ่งมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของหลักสูตรและยังเป็นการส่งผลให้ผู้เรียนขาดความสนใจที่จะศึกษาและค้นคว้าต่อไปอีกด้วย ผู้วิจัยเห็นว่าควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสอนและสร้างความสนใจโดยการนำสื่อประกอบภาพมาใช้จะช่วยให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียนและจะมีผลต่อการตอบสนองต่อการเรียนดีขึ้น(สมพร จารุณี, 2538)

15. จากความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ที่มีต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น เห็นด้วยในระดับปานกลาง และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การนำผู้เรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่เป็นวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนสนุกเพลิดเพลินแล้ว(อุบล ตูจินดา, 2532) ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตย(เสริมศรี ไชยสร, 2539 : 64) การทำงานเป็นกลุ่มทำให้ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกันได้ ดังที่ สมพร จารุณี (2540) ได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีที่มีพลังในการดึงนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งความคิดและความรู้สึก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรได้พาผู้เรียนไปศึกษานอกห้องเรียนและร่วมกันอภิปรายเป็นกลุ่มคณะจะช่วยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งจะเป็นส่วนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อีกด้วย

วิธีที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การบรรยายประกอบการวาดภาพบนกระดาน ผู้วิจัยเห็นว่าถ้าผู้สอนต้องการนำวิธีนี้มาใช้ ควรเขียนภาพไว้ล่วงหน้าจะทำให้มีเวลาในการเตรียมตัวมากขึ้นสามารถวินิจฉัยพิจารณาความถูกต้องและส่วนละเอียดได้ดีและควรมีการวางแผนที่จะใช้สื่อการสอนให้สัมพันธ์กับการสอนไว้ล่วงหน้า (วิรุณ ดังเจริญ, 2539 : 164) และที่สำคัญควรมอบหมายงานให้ผู้เรียนได้คัดลอกงานศิลปะเพื่อเป็นการฝึกในการปฏิบัติทางศิลปะไปด้วยเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น (พัชรินทร์ มีลาภ, สัมภาษณ์ 2541)

16. จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ที่มีต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น เห็นด้วยในระดับปานกลาง และวิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การนำผู้เรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่เป็นวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนสนุกเพลิดเพลินแล้ว(อุบล ตูจินดา, 2532) ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตย(เสริมศรีไชยศรี, 2539 : 64) การทำงานเป็นกลุ่มทำให้ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกันได้ ดังที่ สมพร จารุณี (2540) ได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีที่มีพลังในการดึงนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งความคิดและความรู้สึก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการได้พาผู้เรียนไปศึกษานอกห้องเรียนและร่วมกันอภิปรายเป็นกลุ่มคณะจะช่วยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งจะเป็นส่วนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อีกด้วย

วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับน้อย คือ การบรรยาย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในการบรรยายผู้สอนจะเป็นฝ่ายพูดอยู่ทางเดียวไม่ได้มีกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากการพูดให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายนั่งฟัง การบรรยายจึงไม่ได้มีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาค้นคว้านอกห้องเรียนหรือแบ่งงานทำเป็นกลุ่มและนำมาอภิปรายภายในห้องเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

17. จากความคิดเห็นของผู้สอนทัศนศิลป์ที่มีต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆมีความเห็นด้วยในระดับมาก ข้อที่เห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การคู่วิทัศน์แล้วอภิปรายร่วมกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า วิธีสอนที่เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มมีการอภิปรายโต้ตอบกันจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดมีความรู้กว้างขวางขึ้น สมพร จารุณี (2540 : 15) ได้กล่าวว่า ในการตั้งคำถามการอภิปรายจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้สึกคิดที่จะปรับแต่งประสบการณ์ของเขาจากการสื่อสารกับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เมื่อผู้เรียนสามารถปรับตัวเองในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ ย่อมเป็นการนำพาความรู้และความคิดไปใช้กับวิชาอื่นๆ ได้ตามความเหมาะสม แม้แต่ตัวเนื้อหาโดยแท้จริงของวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ยังมีความสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ตามที่ อภัย นาคคง (2513 : 7) ได้กล่าวไว้ว่า วิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นแกนสำหรับวิชาอื่นๆจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้มีการศึกษากันอย่างจริงจัง ในการศึกษาจะต้องศึกษาวิชาการแขนงอื่นๆอันเป็นองค์ประกอบของวิชานี้ด้วย เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ มนุษยวิทยา วิชาโบราณคดี ฯลฯ รวมไปถึงเอกสารและตำรา อีกประการหนึ่งคือการคลุกคลีกับศิลปะวัตถุต่างๆ แม้แต่การรวบรวมภาพศิลปะวัตถุต่างๆ การคัดลอกงานศิลปะวัตถุ หรือการเดินทางไปทัศนศึกษานอกสถานที่ จะเห็นได้ว่าวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์โดยแท้จริงแล้วมีความสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ มีลักษณะของการศึกษาแบบข้ามสาขาและสหสาขามากขึ้น(ฉลอง สุนทรวาณิชย์, 2535 : 15) ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการส่งเสริมวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักคิด อภิปราย ตั้งคำ

ถาม และวิเคราะห์เป็น วิธีสอนเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และสามารถนำความรู้ความคิดที่ได้ไปใช้กับวิชาอื่นๆ ได้อีกด้วย

วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การบรรยายประกอบ การวาดภาพบนกระดาน ลักษณะของการสอนบรรยายประกอบภาพควรให้ผู้เรียนได้เห็นภาพที่ชัดเจนและน่าสนใจ แต่ถ้าผู้สอนเลือกวิธีสอนนี้ผู้สอนควรมีการเตรียมการสอนไว้อย่างดีเพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายและขาดความสนใจ ดังที่ กาญจนา ศรีสวัสดิ์ (2533 : 20) ได้กล่าวว่า ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ถ้าใช้วิธีสอนโดยการบรรยายอาจใช้ได้บ้างแต่อย่าใช้ทั้งหมด ในการบรรยายควรมีการเตรียมแผนอย่างดี เขียนหัวข้อที่พูดลงกระดานคำไม่ควรให้ผู้เรียนจดตามคำพูด แต่ให้รู้จักจับใจความเอา หรือช่วยกันสรุปให้จดการอภิปราย ควรให้แตกต่างกันไปตามกลุ่มผู้เรียน อาจใช้วิธีการกำหนดเรื่องให้อภิปราย ผู้เรียนจะได้ร่วมมือกันเกิดความมั่นใจ เกิดความคิดใหม่ๆ โดยผู้สอนคอยคุมให้อภิปรายอยู่ในกรอบของเนื้อหา โดยให้ผู้เรียนมีการเตรียมเนื้อหามาก่อน

18. จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ที่มีต่อวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง วิธีที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่และการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต นอกจากการไปทัศนศึกษานอกสถานที่จะทำให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นแล้วยังสามารถนำความรู้ไปสัมพันธ์กับวิชาที่มีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกันได้ เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ โบราณคดี ฯลฯ (อภิข นาคคง, 2513) ซึ่ง ฉลอง สุนทรวานิช (2535 : 15) ได้กล่าวว่า ในการสอนวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาแบบข้ามสาขาและสหสาขามากขึ้น ซึ่งให้เห็นว่าวิธีสอนโดยไปทัศนศึกษานอกสถานที่นอกจากจะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เรียนได้ดีแล้วยังสามารถนำความรู้ไปใช้กับวิชาอื่นๆ ได้ และวิธีสอนโดยการค้นคว้าทางระบบอินเทอร์เน็ตก็เป็นวิธีหนึ่ง que ผู้เรียนสามารถนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ได้ กล่าวคือ อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อทางคอมพิวเตอร์ที่มีแหล่งข้อมูลที่กว้างและทันสมัยสามารถค้นหาความรู้ได้ทั่วโลกมีคุณค่าต่อการศึกษา ดังที่ ธนอมพร เลาหจรัสแสง (2541 : 58-60) ได้กล่าวไว้ว่า สาเหตุสำคัญของความนิยมในการประยุกต์อินเทอร์เน็ตในการจัดกิจกรรมการสอน คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านอินเทอร์เน็ตสามารถจัดหาขุมทรัพย์ ข้อมูล สารสนเทศมากมายมหาศาลแก่ผู้เรียน ในลักษณะสื่อประเภทอื่นไม่สามารถทำได้ไม่ว่าผู้เรียนจะต้องการค้นหาข้อมูลในลักษณะใด เช่น การค้นหาหนังสือ การเข้าไปอ่านหนังสือนิตยสารต่างๆ วรรณกรรม ตำรา วารสาร หรือเอกสารทางวิชาการบนเครือข่ายในสถาบันการศึกษาอื่นๆ ได้ และการใช้ระบบอินเทอร์เน็ตยังสนับสนุนกระบวนการสหสาขาวิชาการ (interdisciplinary approach) คือ เป็นการนำเครือข่ายมาใช้เชื่อมโยงกับกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น นักการศึกษาสามารถบูรณาการการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ อาทิ เช่น

คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม ประวัติศาสตร์ศิลปะ ฯลฯ เข้าด้วยกันได้อย่างเกี่ยวเนื่องและมีความหมาย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือตัวอย่างของโครงการสำรวจพระอาทิตย์เที่ยงวัน(Noon Observation Project) นักเรียนที่ร่วมโครงการนี้นอกจากจะได้เรียนวิชาคณิตศาสตร์ในบริบทที่มีความหมายแล้ว ยังได้ความเข้าใจในภูมิศาสตร์ของโลก ได้เรียนรู้ความสำคัญของการวัดจากประสบการณ์จริง ได้คุณค่าของการเรียนร่วมกันเป็นกลุ่ม ได้ฝึกการเขียนรายงาน และผู้เรียนมีความอิสระในการเลือกศึกษาสิ่งที่ตนสนใจนั้น ถือเป็นแรงจูงใจสำคัญอย่างหนึ่งในการส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป ในปัจจุบันโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่มีการเปิดสอนรายวิชาคอมพิวเตอร์พื้นฐานให้กับนักเรียนจึงควรได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้หรือมีความรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และโดยเฉพาะอาจารย์ผู้สอนศิลปศึกษาคงจะมีความรู้พื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ เพราะนอกจากระบบอินเทอร์เน็ตแล้วการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนและสื่อประสม ที่สามารถให้ เสียง ภาพนิ่ง ภาพกราฟิก และภาพเคลื่อนไหวได้(ถนอมพร เลหาจรัสแสง : 64) ซึ่งในปัจจุบันวงการศิลปะได้มีการนำเอาคอมพิวเตอร์และระบบสื่อประสมมาสร้างงานกราฟิกกันอย่างแพร่หลาย

วิธีสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลางเป็นอันดับต่ำสุด คือ การบรรยายและการแจกเอกสารประกอบการบรรยาย ทั้งนี้เป็นเพราะการบรรยายเป็นวิธีสอนซึ่งเอากิจกรรมของผู้สอนเป็นหลัก ซึ่งบางครั้งผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามเพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่ง นิรมล ศีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้กล่าวว่า วิธีสอนแบบสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆผู้สอนต้องสำรวจว่านอกจากวิชาที่สอนแล้วผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง แล้วพยายามกำหนดแนวทางการสอนให้สัมพันธ์หรือกลมเกลียวกับวิชาอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้หลายๆอย่าง ในขณะที่เดียวกันความสามารถในการเลือกเนื้อหาเรื่องราวที่น่าสนใจของผู้สอนจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงออกในการทำงานได้อย่างดี

19. จากความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ มีความเห็นด้วยในระดับมาก สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คือ การใช้วีดิทัศน์ประกอบการบรรยาย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าวีดิทัศน์เป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียงเป็นสื่อที่เข้าใจและสามารถเลือกเวลาชมได้ตามต้องการ วิรุณ ตั้งเจริญ (2539 : 173) กล่าวว่า วีดิโอเทปหรือวีดิทัศน์มีประโยชน์และเป็นสื่อการสอนได้อย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาทัศนศิลป์ที่เน้นประสบการณ์ด้วยภาพโดยตรง รองลงมาคือตำราหรือหนังสือทางประวัติศาสตร์ศิลป์ และสื่อประสม ตำรายังคงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนและผู้สอนสามารถนำมาใช้ค้นคว้าและอ้างอิงได้ ดังที่ สมพร จารุณี (2538) ได้กล่าวถึง ความสำคัญและประโยชน์ของหนังสือเรียนไว้ว่า หนังสือหรือตำราเป็นเครื่องมือที่ครูใช้เพื่อช่วยนักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจและเกิดความคิด ทั้งนี้โดยการให้นักเรียนอ่านจากหนังสือเรียนนั่นเอง หนังสือเรียนไม่ได้จัดทำขึ้นสำหรับ

ให้นักเรียนใช้ตามลำพังแต่สำหรับให้ครูเป็นผู้ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้จากหนังสือเรียน หนังสือเรียนมีลักษณะพิเศษที่จะช่วยผู้เรียนให้ศึกษาทำความเข้าใจสิ่งต่างๆเป็นขั้นตอนที่ละเล็กทีละน้อยตามลำดับจนเกิดการเรียนรู้สิ่งที่กว้างขวางขึ้น แต่ปัญหาในปัจจุบันที่ครูศิลปศึกษาพบมากที่สุดคือ ความเพียงพอของเอกสารและตำรา จากผลงานการวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533 : 108) ที่พบว่า การขาดตำราเรียนเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะตำราเรียนวิชาศิลปศึกษาที่เป็นภาษาไทยมีน้อยมากและยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับสังคม ทองมี (2533 : 138) ที่พบว่า ความพร้อมของเอกสารตำรา ทางศิลปะยังไม่ดีเท่าที่ควรและไม่เพียงพอ กรมวิชาการ (2535 : 14) ได้เสนอแนะว่า เพื่อให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร โรงเรียนควรดำเนินการจัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและเอกสารอื่นๆ ตามความจำเป็นให้พร้อม เพื่อให้ครูได้ศึกษาหรือใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนต่างๆประกอบด้วย ส่วนการนำสื่อประสมกับการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะยังคงเป็นวิธีสอนอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ในระดับมาก สื่อประสมเป็นสื่อที่มีทั้งภาพ สี เสียง และภาพเคลื่อนไหวได้ ในปัจจุบันสื่อประสมได้รับการพัฒนาและทันสมัยมากขึ้น ครรชิต มาลัยวงศ์ (2538 : 42) กล่าวว่า สื่อประสม(Multimedia) สำหรับงานการศึกษาเป็นระบบที่ใช้คอมพิวเตอร์ประมวลและแสดงได้ทั้งข้อความและภาพกราฟิก ภาพเคลื่อนไหวและเสียงได้พร้อมกัน และสื่อประสมหรือมัลติมีเดียจะช่วยให้การจัดทำโปรแกรมบทเรียนน่าสนใจขึ้นเรียนรู้ง่ายใช้ได้เพลินเพลินสื่อประสมหรือมัลติมีเดียจึงได้รับการสนับสนุนการขยายการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้มาก

สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การใช้ภาพโปสเตอร์ประกอบการบรรยาย ภาพโปสเตอร์เป็นวัสดุประเภท 2 มิติ เมื่อเทียบกับสื่อชนิดอื่นแล้วสื่อที่เป็นวัสดุประเภท 3 มิติ จะมีความน่าสนใจกว่าเพราะมองเห็นและสัมผัสได้ แต่ถ้าผู้สอนมีความต้องการใช้ภาพประกอบการบรรยายภาพนั้นควรจะต้องมีความชัดเจน ดังที่ วิชิตชและชูลเลอร์ (Wittich and Schuller, 1967) ได้กล่าวว่า ภาพถ่ายหรือภาพโปสเตอร์ถึงแม้ว่าจะเป็นวัสดุ 2 มิติ แต่ก็สามารถทำให้ผู้ดูเข้าใจในลักษณะ 3 มิติได้โดยใช้เทคนิคด้านทัศนมิติ(Perspective) แสงเงาและสีเข้ามาช่วยทำให้ภาพมองดูลึก ดัน โกลโกลได้ สามารถทำให้มีความรู้สึกในเรื่องการเคลื่อนไหวได้เน้นความรู้สึกได้ ช่วยศึกษารายละเอียดของสิ่งที่ธรรมชาติไม่สามารถทำได้ เช่น ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพจากกล้องจุลทรรศน์ และสามารถใช้ประกอบการสอนได้หลายวิชาและใช้ได้กับเด็กทุกระดับชั้น

อย่างไรก็ตามสื่อทุกชนิดยังเป็นสื่อที่ใช้ได้ผลในระดับเห็นด้วยมาก โรงเรียนจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ไปใช้แหล่งวิทยาคารนั้นๆ โดยมีการสำรวจแหล่งวิทยาคารทั้งภายนอกและภายในโรงเรียนอย่างกว้างขวางด้วย

20. จากความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก สื่อการสอนที่ผู้ผลิตสื่อเห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับแรกคือ การใช้ระบบสื่อ ซึ่งสื่อประเภทนี้สามารถให้เสียงและภาพได้ชัดเจน ดังที่ ครรชิต มาลัยวงศ์ (2538 : 49) ได้กล่าวว่า สื่อประสม ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ซึ่งเป็นผลรวมของภาพเคลื่อนไหวและเสียงเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ ศ.ดร.วิจิตร ศรีสอาด (2517) ที่ได้กล่าวว่า เทคโนโลยีการศึกษานั้นเป็นการประยุกต์เอาเทคนิคและวิธีการ แนวความคิด อุปกรณ์และเครื่องมือใหม่ๆ มาใช้เพื่อช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษา ทั้งในด้านการขยายงานและด้านการปรับปรุงคุณภาพของการเรียนการสอน ตามนัยนี้เทคโนโลยีการศึกษาจึงครอบคลุมเรื่องต่างๆ 3 ด้าน คือ การนำเอาเครื่องมือใหม่ๆมาใช้ในการเรียนการสอน การผลิตวัสดุการสอนแนวใหม่ และการใช้เทคนิคการสอนและวิธีสอนใหม่ๆ สถานศึกษาหรือส่วนราชการควรจะได้มีการพิจารณาส่งเสริมให้ผู้สอนได้นำเอาสื่อทางเทคโนโลยีมาช่วยในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในลักษณะของสื่อประสมซึ่งซอฟต์แวร์ที่นำมาใช้เป็นรูปแบบของแผ่นซีดีรอม ในปัจจุบันประเทศไทยมีสื่อที่นำเสนอเรื่องประวัติศาสตร์ศิลป์ในรูปของซีดีรอมยังมีน้อยมาก ในต่างประเทศได้มีการผลิตสื่อในรูปแบบซีดีรอมทางด้านวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์กันมากขึ้นแต่ยังคงมีราคาแพง(บันลือชอรวมเดช, สัมภาษณ์ : 2541) ดังนั้นสถานศึกษาและส่วนราชการควรส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อทางระบบสื่อประสมขึ้นใช้ในประเทศบ้าง

สื่อการสอนที่ผู้ผลิตสื่อมีความเห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การใช้เอกสารและภาพโปสเตอร์ประกอบการบรรยาย สื่อทั้งสองประเภทเป็นลักษณะการนำเสนอแบบ 2 มิติ สัมผัสไม่ได้ แต่ต้องการนำมาใช้ภาพจะต้องชัดเจนได้ขนาดไม่เล็กจนเกินไป อย่างไรก็ตามสื่อประเภทเอกสารและภาพโปสเตอร์ก็ยังคงเป็นสื่อที่มีคุณภาพ ถ้าลักษณะเนื้อหาของภาพที่ใส่ประกอบนั้นมีความสมบูรณ์ตามเนื้อหาเล็กน้อยเพียงใด เพราะความสมบูรณ์ของภาพที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันด้วย(สุพจน์ ศรีโกษามาตย์, 2538)

21. จากความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน มีความเห็นด้วยในระดับมาก สื่อการสอนที่ผู้ผลิตสื่อเห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การใช้วีดิทัศน์ประกอบการบรรยายและประกอบการอภิปราย และการใช้ระบบสื่อประสม ทั้งนี้เป็นเพราะว่าวีดิทัศน์เป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียงเป็นสื่อที่เข้าใจและสามารถเลือกเวลาชมได้ตามต้องการ วิรุณ ดังเจริญ (2539 : 173) กล่าวว่า วีดิโอเทปหรือวีดิทัศน์มีประโยชน์และเป็นสื่อการสอนได้อย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาทัศนศิลป์ที่เน้นประสบการณ์ด้วยภาพโดยตรง ส่วนการนำสื่อประสมมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ยังคงเป็นวิธีสอนอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ในระดับมาก สื่อประสมเป็นสื่อที่

มีทั้งภาพ สี เสียง และภาพเคลื่อนไหวได้ ในปัจจุบันสื่อประสมได้รับการพัฒนาและทันสมัยมากขึ้น กรรชิต มาลัยวงศ์ (2538 : 42) กล่าวว่า สื่อประสม(Multimedia) สำหรับงานการศึกษาเป็นระบบที่ใช้อุปกรณ์ประมวลและแสดงได้ทั้งข้อความและภาพกราฟิก ภาพเคลื่อนไหวและเสียงได้พร้อมกัน และสื่อประสมหรือมัลติมีเดียจะช่วยให้การจัดทำโปรแกรมบทเรียนน่าสนใจมากขึ้นเรียนรู้ได้ง่ายได้เพลิดเพลินสื่อประสมหรือมัลติมีเดียจึงได้รับการสนับสนุนการขยายการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้มาก ผู้วิจัยเห็นว่า สื่อที่มีทั้งภาพและเสียงและเป็นภาพเคลื่อนไหวจะช่วยให้ผู้เรียนสนใจมากยิ่งขึ้นผู้สอนควรให้ความสนใจในการนำสื่อประเภทนี้มาใช้ประกอบการบรรยาย จะช่วยทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียน

สื่อการสอนที่ผู้ผลิตสื่อเห็นด้วยในระดับปานกลางที่มีอันดับต่ำสุด คือ เอกสารประกอบการบรรยาย เป็นข้อที่น่าสนใจคิดว่า ในปัจจุบันตำราหรือหนังสือเรียนยังคงเป็นแหล่งค้นคว้าและเป็นสื่อที่หาง่ายใช้อ้างอิงได้ตลอดเวลา สื่อทางเอกสารหรือตำราเรียนต้องมีเนื้อหาและรูปภาพประกอบเพื่อสร้างความสนใจให้ผู้เรียน จากผลงานการวิจัยของนางลักขณ์ พันธุ์สัมฤทธิ์ (2536 : 31-42) พบว่า จากการประเมินความคิดเห็นของครูและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายและผู้ที่เกี่ยวข้องกับ “การใช้เอกสารพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะค่านิยมจิตพิสัย” ได้ให้ความเห็นว่า สื่อเอกสารต้องมีความเหมาะสมของลักษณะรูปเล่ม เนื้อหาสาระ และการใช้ภาษาอยู่ในระดับดี มีความคล่องตัวหรือความสะดวกในการนำสื่อเอกสารไปใช้อู่ในระดับดี เจตนาคคิครูและนักเรียนที่มีต่อการใช้สื่อเอกสารอยู่ในระดับดี และผลจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมจากการประเมินความคิดเห็นของผู้ใช้สื่อ พบว่า สื่อเอกสารมีความเหมาะสมใช้ได้ดี สามารถสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียนได้ดี ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ถึงแม้สื่อเอกสารและตำราจะมีความเหมาะสมน้อยกว่าสื่อประเภทอื่น แต่สื่อเอกสารและตำราก็ยังคงมีความจำเป็นในการเรียนการสอนจึงควรได้มีการนำมาใช้ควบคู่ไปกับสื่อชนิดอื่นเพื่อสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนและยังสามารถเก็บข้อมูลในรูปของเอกสารและตำราไว้ศึกษาต่อไปได้อีกด้วย

22. จากความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก สื่อที่ผู้ผลิตเห็นด้วยระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การใช้สื่อประสม ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายผู้สอนควรสอดแทรกการใช้สื่อประกอบการสอนที่มีเสียง ภาพ ที่ชัดเจนนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนสนใจแล้ว ผู้สอนควรชี้หลักการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักนำสิ่งที่ได้รับชมไปแล้วมาตั้งคำถามให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์สรุปหาเหตุการณ์และเรื่องราว ตลอดจนรู้จักเปรียบเทียบสังเคราะห์และประเมินค่าข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์รวมทั้งรู้จักวิธีการทางวิทยาศาสตร์และรักที่จะใช้ด้วย(กาญจนา ศรีสวัสดิ์, 2532-2533 : 21)

สื่อการสอนที่ผู้ผลิตสื่อมีความเห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การใช้เอกสารประกอบการบรรยาย เอกสารเป็นสื่อการสอนที่มีให้เลือกใช้มากมาย สามารถค้นหาข้อมูลและเก็บไว้เป็นสื่อสำหรับการอ้างอิงได้ สมหญิง กลั่นศิริ (2523) กล่าวว่า เราใช้เอกสารหรือหนังสือเพื่อกระตุ้นการสอบถาม การคิดค้น และการแก้ปัญหา แต่เอกสารหรือหนังสือที่ชวนอ่านควรจัดรูปต่างๆ ให้น่าสนใจ มีสีสัน มีรูปภาพประกอบ

23. จากความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าด้วยตนเอง มีความเห็นด้วยในระดับมาก สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การใช้ระบบอินเทอร์เน็ต จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า การนำระบบอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการศึกษามากขึ้นในปัจจุบันและสามารถค้นหาข้อมูลข่าวสารทั่วโลกได้ด้วยตนเอง ซึ่ง ดร. ไมเคิล วอ (Dr. Michael Waugh) (อ้างใน ถนนอมพร เลา หงษ์สแสง, 2541 : 57-58) ได้สำรวจวิธีต่างๆ ในการประยุกต์ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการอบรม นิสิตฝึกสอนทั้งในระบบประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา พบว่า เครือข่ายอินเทอร์เน็ตนี้สามารถที่จะใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนและการสอนทางไกลที่มีประสิทธิภาพได้ ยิ่งไปกว่านั้น มีงานวิจัยอีกหลายชิ้นที่สนับสนุนความคิดที่ว่า หากผู้เรียนได้รับความช่วยเหลือจากครูผู้สอน หรือนักการศึกษาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แล้ว ผู้เรียนจะสามารถนำเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไปใช้ในการเรียนของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ในการสืบค้น รวบรวม และเปลี่ยน ข้อมูล สารสนเทศต่างๆ หรือ การทำโครงการเกี่ยวกับการเขียน เช่น การทำวารสารออนไลน์ เป็นต้น หรือ โครงการแลกเปลี่ยนสารสนเทศทางศิลปะและวัฒนธรรม และสังคมได้ (Riel, 1987 ; Foger 1992) และที่สำคัญผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรได้มีการนำผลการค้นคว้ามาเผยแพร่หรืออภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในห้องเรียนเพื่อเป็นการขยายความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้อีกทางหนึ่งด้วย

สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่มีอันดับต่ำสุดคือ การใช้ภาพโปสเตอร์ประกอบการบรรยาย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การใช้ภาพโปสเตอร์ประกอบการบรรยายควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการหาภาพเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ตามหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ตามหัวข้อที่นักเรียนสนใจ และร่วมกันอภิปรายและซักถาม จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น

24. จากความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การใช้สื่อระบบอินเทอร์เน็ต จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อทางคอมพิวเตอร์ที่มีแหล่งข้อมูลที่กว้างและทันสมัย สามารถค้นหาความรู้ได้ทั่วโลกมีคุณค่าต่อการศึกษา ดังที่ ถนนอมพร เลาหงษ์สแสง (2541 : 58-60)

ได้กล่าวไว้ว่า สาเหตุสำคัญของความนิยมในการประยุกต์อินเทอร์เน็ตในการจัดกิจกรรมการสอน คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านอินเทอร์เน็ตสามารถจัดหาข้อมูลที่ สารสนเทศมากมายมหาศาลแก่ผู้เรียน ในลักษณะสื่อประเภทอื่นไม่สามารถทำได้ กล่าวคือ ไม่ว่าผู้เรียนจะต้อง การค้นหาข้อมูลในลักษณะใด เช่น การค้นหาหนังสือ การเข้าไปอ่านหนังสือนิตยสารต่างๆ วารสาร ตำรา วารสาร หรือเอกสารทางวิชาการ บนเครือข่ายในสถาบันการศึกษาอื่นๆ ได้ และการใช้ระบบอินเทอร์เน็ตยังสนับสนุนกระบวนการ สาขาวิชาการ (interdisciplinary approach) กล่าวคือ ในการนำเครือข่ายมาใช้เชื่อมโยงกับกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น นักการศึกษาสามารถ บูรณาการการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ อาทิ เช่น คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม ประวัติศาสตร์ ศิลปะ ฯลฯ เข้าด้วยกันได้อย่างเกี่ยวเนื่องและมีความหมาย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือตัวอย่างของ โครงการสำรวจพระอาทิตย์เที่ยงวัน (Noon Observation Project) นักเรียนที่ร่วมโครงการนี้นอกจาก จะได้เรียนวิชาคณิตศาสตร์ในบริบทที่มีความหมายแล้ว ยังได้ความเข้าใจในภูมิศาสตร์ของโลก ได้เรียนรู้ความสำคัญของการวัดจากประสบการณ์จริง ได้คุณค่าของการเรียนร่วมกันเป็นกลุ่ม ได้ ฝึกการเขียนรายงาน และผู้เรียนมีความอิสระในการเลือกศึกษาสิ่งที่ตนสนใจนั้น ถือเป็นแรงจูงใจ สำคัญอย่างหนึ่งในการส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป ในปัจจุบันโรงเรียนระดับ มัธยมศึกษาส่วนใหญ่มีการเปิดสอนรายวิชาคอมพิวเตอร์พื้นฐานให้กับนักเรียนจึงควรได้เปิด โอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้หรือมีความรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะอาจารย์ผู้สอนศิลปะศึกษาคควรจะมีพื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ เพราะนอกจากระบบ อินเทอร์เน็ตแล้วการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนและสื่อประสม ซึ่งเป็นสื่ออันดับรองลงมา คอมพิวเตอร์ยังสามารถแสดงสื่อประสม(multi-media) เช่น เสียง ภาพนิ่ง ภาพกราฟิก และภาพ เคลื่อนไหว(ถนอมพร เลาหจรัสแสง : 64) ซึ่งในวงการศิลปะได้มีการนำเอาคอมพิวเตอร์และระบบ สื่อประสมมาสร้างงานกราฟิกกันได้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การใช้ภาพโปร่ง แสงประกอบการบรรยาย อธิบายได้ว่า ลักษณะของการใช้แผ่นภาพโปร่งแสงส่วนใหญ่จะเป็นการ นำเสนอในลักษณะลายเส้น เช่น การเขียนข้อมูลในขณะบรรยายหรืออภิปราย และภาพตัวอย่าง แต่ ไม่สามารถให้รายละเอียดและสีสันของภาพได้ชัดเจนเท่ากับภาพถ่ายหรือภาพโปสเตอร์ ผู้ ผลิตสื่อคงเห็นว่าสื่อแผ่นภาพโปร่งแสงเป็นลำดับสุดท้ายของการเลือกมาใช้ประกอบการสอนวิชา ประวัติศาสตร์ศิลป์มากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ

25. จากความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชา ประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับมาก คือ การใช้วีดิทัศน์ประกอบการอภิปราย จากผลการวิจัย สามารถอธิบายได้ว่า ผู้ผลิตมีความคิดเห็นเช่นเดียวกับอาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์และผู้เชี่ยวชาญทาง

ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ที่เห็นด้วยว่า นอกจากผู้เรียนจะได้ชมภาพเคลื่อนไหวที่เหมือนจริงและภาพชัดเจนแล้ว การใช้วีดิทัศน์ประกอบการอภิปรายก็เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ ดังที่ สมพร จารุณัฐ (2540) ได้กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีที่มีพลังในการดึงนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งความคิดและความรู้สึก การร่วมกันอภิปรายเป็นกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น พุดเป็น และยังส่งเสริมให้มีการอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตยอีกด้วย (เสริมศรี ไชยสร, 2539 : 64) ดังนั้นจึงควรให้มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนจากวีดิทัศน์บ้าง ซึ่งในปัจจุบันรายการทางโทรทัศน์ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ศิลปะที่น่าสนใจมานำเสนออยู่เป็นประจำ เช่น รายการส่องโลก รายการโลกพิศวง รายการดิศควอฟเวอร์รี่ เป็นต้น ซึ่งผู้สอนสามารถเลือกบันทึกรายการที่น่าสนใจไว้สำหรับประกอบการสอนได้

สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับน้อย คือ การใช้อินเทอร์เน็ต คุณค่าทางการศึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นการขยายขอบเขตของห้องเรียนออกไป ซึ่ง อนุมพร เลาทงรสแสง (2541 : 59) ได้กล่าวว่า ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถเลือกสำรวจปัญหาที่พบเห็นในชุมชนของตนเองได้และมีความหมายกับตนมากกว่าการเรียนในห้องตามปรกตินอกจากนี้การที่ผู้เรียนได้ใช้เครือข่ายในการเรียนของตนเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งอาจมีความคิดเห็นแตกต่างกับตนได้นั้นก็ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะมองปัญหานั้นๆ ในหลายๆแง่มุมอีกด้วย และผู้เรียนยังมีความอิสระในการเลือกศึกษาสิ่งที่ตนสนใจ นั่นถือเป็นแรงจูงใจสำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้วิจัยเห็นว่าสื่อทางอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่ใหม่สำหรับระดับมัธยมศึกษาของไทยและจากสถานภาพของการตอบแบบสอบถามของผู้สอนทัศนศิลป์พบว่า ผู้สอนทัศนศิลป์มีความรู้ทางอินเทอร์เน็ตเพียงร้อยละ 10.53 จึงอาจเป็นปัญหาในการนำมาใช้และยังมีการนำมาใช้ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ในอนาคตควรได้มีการจัดการเรียนการสอนทางด้านนี้เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้เกิดความสนใจมากขึ้น

26. จากความคิดเห็นของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสื่อการสอนที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ให้ผู้เรียนรู้จักนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การใช้วีดิทัศน์ประกอบการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักนำความรู้ไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ในการดูวีดิทัศน์และอภิปรายร่วมกันและการใช้ภาพยนตร์นอกจากจะให้ภาพเหมือนจริงและเป็นภาพเคลื่อนไหวที่ทำให้ผู้เรียนสนใจแล้วยังทำให้ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้ ดังที่ สมพร จารุณัฐ (2540 : 15) ได้กล่าวไว้ว่า ในการตั้งคำถามในการอภิปรายจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้สึกคิดที่จะปรับแต่งประสบการณ์ของเขาจากการสื่อสารกับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้นและในการสอนวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาแบบข้ามสาขาและสหสาขามากขึ้น(ฉลอง สุนทรวาณิชย์, 2535 : 15) ดังนั้น การใช้

สื่อวิทัศน์ประกอบการอภิปรายจึงควรมีการสอดแทรกวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักคิด อภิปราย ตั้งคำถาม และวิเคราะห์เป็นนิรมล ศิริณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้กล่าวว่า วิธีสอนแบบสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ผู้สอนต้องสำรวจว่านอกจากวิชาที่สอนแล้วผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง แล้วพยายามกำหนดแนวทางการสอนให้สัมพันธ์หรือกลมเกลียวกับวิชาอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้หลายๆ อย่าง ในขณะที่เดียวกันความสามารถในการเลือกเนื้อหาเรื่องราวที่น่าสนใจของผู้สอนจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงออกในการทำงานได้อย่างดี ซึ่งวิธีสอนเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์อันเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และสามารถนำความรู้ความคิดที่ได้ไปใช้กับวิชาอื่นๆ ได้อีกด้วย

สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับปานกลางที่เป็นอันดับต่ำสุด คือ การใช้ระบบอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการใช้อินเตอร์เน็ตมีข้อจำกัดมาก เช่น ผู้สอนและผู้เรียนต้องมีความรู้เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์แล้วยังต้องมีความรู้ในการใช้ระบบอินเทอร์เน็ตในคอมพิวเตอร์อีกด้วย จึงทำให้วิธีสอนด้วยระบบอินเทอร์เน็ตมีความเป็นไปได้ยาก แต่การค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์สามารถเข้าหาข้อมูลได้ทั่วโลกและรวดเร็วและสามารถนำความรู้ไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ได้ ดังที่ ฌอนอมพร เลาหงรัสแสง (2541 : 59) กล่าวว่า การที่ผู้เรียนได้ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการเรียนของตนเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งอาจมีความคิดเห็นแตกต่างกับตนได้นั้น ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะมองปัญหานั้นๆ ในหลายๆ แง่มุมอีกด้วย ผู้วิจัยเห็นว่าถ้าโรงเรียนใดมีคอมพิวเตอร์ใช้ควรจะมีระบบอินเทอร์เน็ตใช้ภายในโรงเรียนเพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนได้มีโอกาสได้ศึกษาและมีความรู้โดยการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต หรือถ้าโรงเรียนใดยังไม่มีคอมพิวเตอร์ใช้ก็ควรจะให้ความรู้แก่ผู้สอนและผู้เรียนเพื่อให้การสอนทันต่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอยู่ในปัจจุบัน

27. จากความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ที่มีต่อสื่อที่นำมาใช้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า สื่อการสอนและอุปกรณ์การสอนและแหล่งค้นคว้ามีความสำคัญต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์จำเป็นต้องทำความเข้าใจเนื้อหาประกอบภาพ(วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539) จากการแสดงความคิดเห็นของผู้สอนทัศนศิลป์มีความเห็นด้วยกับสื่อการสอนประเภทตำราหรือหนังสือทางประวัติศาสตร์ศิลป์ในระดับมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าผู้สอนทัศนศิลป์ยังคงเน้นการใช้ตำราเรียนเป็นสำคัญ ในการใช้ตำราเรียนควรมีภาพสี ข้อมูลที่ชัดเจน สามารถดึงดูดความสนใจให้กับผู้เรียนได้ ดังที่ ฮัมเมล (Hummel, 1988) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับหนังสือเรียน พบว่า ด้านรูปเล่ม ปกหนังสือ และภาพประกอบต่างๆ ควรเป็นภาพสี มีความทนทานพอสำหรับใช้งาน หนังสือเรียนที่สามารถดึงดูดความสนใจให้กับผู้เรียนจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และยังเป็นเครื่องชี้้นำให้กับครูผู้สอน และควรมีคำถามเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย เกิดการคิดวิเคราะห์

สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับต่ำสุด คือ การใช้ระบบอินเตอร์เน็ต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้สอนทัศนศิลป์ส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ในการใช้ระบบอินเตอร์เน็ต ซึ่งจากสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ระบบอินเตอร์เน็ตเพียงร้อยละ 10.53 สื่อทางระบบอินเตอร์เน็ตกับการศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการศึกษามาก(ขึ้นกว่าวรรณ, 2538) ผู้วิจัยเห็นว่าผู้สอนทัศนศิลป์ควรให้ความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้ทางคอมพิวเตอร์เพื่อเข้าหาข้อมูลที่กว้างขวางได้มากขึ้น และยังเป็นส่งเสริมให้ผู้สอนพัฒนาความรู้ทางวิชาชีพอีกด้วย

28. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ที่มีต่อสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความเห็นด้วยในระดับมาก สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือ สไลด์ สไลด์และเครื่องฉายสไลด์เป็นเครื่องฉายภาพนิ่ง ให้ปรากฏบนจอรับภาพ ปัจจุบันเครื่องฉายสไลด์ได้พัฒนาไปอย่างก้าวหน้า เช่น สามารถตั้งเวลาฉายแต่ละแผ่นได้ หรือต่อกับเครื่องบันทึกเสียงเพื่อฉายภาพยนตร์ให้สัมพันธ์กับเสียงบรรยายและเพลงประกอบเป็นต้น อุบล ตูจินดา (2532 : 212) และวิรุณ ตั้งเจริญ (2539 : 169) ได้กล่าวว่า เครื่องฉายสไลด์มีประโยชน์มากกับการสอนศิลปะ เช่น การสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่นักเรียนจำเป็นต้องทำความเข้าใจเนื้อหาประวัติศาสตร์ ประกอบภาพตามเนื้อหา ใช้ฉายภาพเสนอประสบการณ์ที่อยู่ห่างไกล เช่น ศิลปวัตถุของไทยตามภูมิภาคต่างๆ ใช้ฉายภาพเสนอประสบการณ์ที่จะกระตุ้นการแสดงออก เช่น ฉายภาพศิลปะร่วมสมัยหรือฉายภาพผลงานของนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ นอกจากนั้นยังอาจจะใช้สำหรับวิธีการสอนที่เราใจอื่นๆ เช่น ฉายภาพต่างๆให้นักเรียนเขียนตาม ใช้เครื่องฉายสไลด์ช่วยขยายภาพ ฉายภาพให้นักเรียนวิพากษ์ วิจัย และจากการสัมภาษณ์ กำจร สุนพงษ์ศรี 25 มกราคม 2541 ได้กล่าวถึง การใช้สื่อประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ไว้ว่า สไลด์เป็นอุปกรณ์ที่สามารถนำเสนอแบบอย่างงานศิลปกรรมได้ทุกสาขาทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และอื่นๆที่สามารถรับรู้คุณค่าของความงามด้วยการมองเห็นเป็นสำคัญ และยังสามารถศึกษารายละเอียดของขนาด สี และแบบอย่างศิลปะได้มากที่สุด ผลิตง่าย อีกทั้งยังสะดวกในการเก็บรักษาและการนำมาใช้ นิพนธ์ ทวีกาญจน์ (2532 : 24) ยังได้กล่าวอีกว่า อุปกรณ์การสอนในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ส่วนใหญ่ที่นิยมนำมาใช้มากที่สุด เป็นสื่อประเภทเครื่องฉาย โดยเฉพาะประเภทเครื่องฉายสไลด์ เพราะเป็นอุปกรณ์ที่สามารถนำเสนอแบบอย่างงานศิลปกรรมได้ทุกสาขา ทั้งแบบอย่าง ขนาด และสี และที่นิยมใช้อันดับรองลงมาคือเครื่องฉายวีดิทัศน์ ดังนั้น สไลด์ยังคงเป็นสื่อการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ได้ดีประเภทหนึ่งที่สะดวกต่อการนำมาใช้และหาซื้อง่าย

สื่อการสอนที่ผู้ผลิตสื่อเห็นด้วยในระดับมากที่สุดมีอันดับต่ำสุด คือ การใช้ภาพโปสเตอร์ ภาพโปสเตอร์เป็นสื่อการสอนที่ใช้ประโยชน์ได้พอสมควร ในลักษณะชักชวนเรียก

ให้เกิดประโยชน์ทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ความร่วมมือ ข้อควรปฏิบัติ ประกอบการสอน ฯลฯ ภาพโปสเตอร์จึงมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวคือ เห็นได้เด่นชัด เข้าใจง่าย ข้อความสั้นๆ ภาพที่เร้าใจทันทีทันใด ขนาดค่อนข้างใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับ สุพจน์ ศรีโกษามาตย์ (2538) ที่ได้กล่าวว่า สื่อประเภทเอกสารและภาพโปสเตอร์ยังเป็นสื่อที่มีคุณภาพไว้ว่า ถ้าลักษณะเนื้อหาของภาพที่ใช้ประกอบนั้นมีความสมบูรณ์ตามเนื้อหาเล็กน้อยเพียงใด เพราะความสมบูรณ์ของภาพที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันด้วย วิตทิช และชุลเลอร์(Wittich and Schuller, 1967) ได้กล่าวว่า ภาพถ่ายหรือภาพโปสเตอร์ถึงแม้จะเป็นวัสดุ 2 มิติ แต่ก็สามารถทำให้ผู้ดูเข้าใจในลักษณะ 3 มิติ ได้โดยใช้เทคนิคด้านทัศนมิติ(Perspective) แสงเงาและสีเข้ามาช่วยทำให้ภาพมองดูลึก ดัน โกล่โกล่ได้ สามารถทำให้มีความรู้สึกในเรื่องการเคลื่อนไหว เน้นความรู้สึกได้ ช่วยศึกษารายละเอียดของสิ่งที่ธรรมชาติไม่สามารถทำได้ เช่น ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพจากกล้องจุลทรรศน์ และสามารถประกอบการสอนได้หลายวิชาและใช้ได้กับเด็กทุกระดับชั้น โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ การใช้ภาพโปสเตอร์จึงเหมาะสำหรับใช้แทนเหตุการณ์และสถานการณ์ที่อยู่ห่างไกลที่ผู้เรียนไม่สามารถไปศึกษาได้ เช่น ภาพจากโบราณสถานในสถานที่ต่างๆที่ห่างไกลจากโรงเรียนหรือแหล่งค้นคว้าที่ผู้เรียนไม่สามารถไปได้ เป็นต้น

29 ผู้ผลิตสื่อมีความคิดเห็นต่อสื่อการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์มีความเห็นด้วยในระดับมาก สื่อการสอนที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งคือ ตำราหรือหนังสือทางประวัติศาสตร์ศิลป์ แสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตสื่อยังคงเน้นการใช้ตำราเรียนเป็นสำคัญ ในการใช้ตำราเรียนควรมีภาพสี ข้อมูลที่ชัดเจน สามารถดึงดูดความสนใจให้กับผู้เรียนได้ คังที ฮัมเมล (Hummel, 1988) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับหนังสือเรียน พบว่า ด้านรูปเล่ม ปกหนังสือ และภาพประกอบต่างๆ ควรเป็นภาพสี มีความทนทานพอสำหรับใช้งาน หนังสือเรียนที่สามารถดึงดูดความสนใจให้กับผู้เรียนจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และยังเป็นเครื่องชี้้นำให้กับครูผู้สอน และควรมีคำถามเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย เกิดการคิดวิเคราะห์

สื่อการสอนที่ผู้ผลิตสื่อเห็นด้วยในระดับมากเป็นอันดับต่ำสุด คือ การใช้ภาพโปสเตอร์ ภาพโปสเตอร์เป็นสื่อการสอนที่ใช้ประโยชน์ได้พอสมควร ในลักษณะชักชวนเรียกร้องให้เกิดประโยชน์ทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ความร่วมมือ ข้อควรปฏิบัติ ประกอบการสอน ฯลฯ ภาพโปสเตอร์จึงมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวคือ เห็นได้เด่นชัด เข้าใจง่าย ข้อความสั้นๆ ภาพที่เร้าใจทันทีทันใด ขนาดค่อนข้างใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับ สุพจน์ ศรีโกษามาตย์ (2538) ที่ได้กล่าวว่า สื่อประเภทเอกสารและภาพโปสเตอร์ยังเป็นสื่อที่มีคุณภาพไว้ว่า ถ้าลักษณะเนื้อหาของภาพที่ใช้ประกอบนั้นมีความสมบูรณ์ตามเนื้อหาเล็กน้อยเพียงใด เพราะความสมบูรณ์ของภาพที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันด้วย วิตทิช และชุลเลอร์(Wittich and Schuller, 1967) ได้กล่าวว่า ภาพถ่ายหรือภาพโปสเตอร์ถึงแม้จะเป็นวัสดุ 2 มิติ แต่ก็สามารถทำให้ผู้ดูเข้าใจ

ในลักษณะ 3 มิติ ได้โดยใช้เทคนิคด้านทัศนมิติ(Perspective) แสงเงาและสีเข้ามาช่วยทำให้ภาพมองดูลึก ดัน โกล่โกล่ได้ สามารถทำให้มีความรู้สึกในเรื่องการเคลื่อนไหว เน้นความรู้สึกได้ ช่วยศึกษารายละเอียดของสิ่งที่ธรรมชาติไม่สามารถทำได้ เช่น ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพจากกล้องจุลทรรศน์ และสามารถประกอบการสอนได้หลายวิชาและใช้ได้กับเด็กทุกระดับชั้น โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ ศิลปะ การใช้ภาพโปสเตอร์จึงเหมาะสำหรับใช้แทนเหตุการณ์และสถานการณ์ที่อยู่ห่างไกลที่ผู้เรียนไม่สามารถไปศึกษาได้ เช่น ภาพจากโบราณสถานในสถานที่ต่างๆที่ห่างไกลจากโรงเรียน หรือแหล่งค้นคว้าที่ผู้เรียนไม่สามารถไปได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีสอนและการใช้สื่อการสอนในวิชาประวัติศาสตร์ ศิลปะ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่ออาจารย์ผู้สอน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. วิธีสอนที่นำมาใช้สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากผลการวิจัยปรากฏว่า ทั้งสามกลุ่มเห็นด้วยกับการสอนในระดับมาก คือ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การบรรยายประกอบวีดิทัศน์แล้วนำมาอภิปรายร่วมกัน และวิธีสอนประกอบสื่อประเภทอื่น อย่างไรก็ตามควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสอภิปรายและซักถาม โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด เป็นและแก้ปัญหาเป็นและค้นคว้าด้วยตนเอง ควรสอนเรื่องที่ใกล้ตัวไปหาไกลตัว ควรเชิญวิทยากรมาบรรยาย และควรใช้วิธีสอนผสมผสานหลายๆ วิธี โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานและเป็นไปด้วยเหตุผลที่อธิบายด้วยระบบการคิดที่เป็นแบบวิทยาศาสตร์มากกว่าสอนแต่ค่านคุณค่า ความสวยงาม และควรสอนให้เป็นไปในรูปของการหาคำตอบ และคำอธิบายว่า ทำไม ถึงเป็นเช่นนั้น เป็นสำคัญ ซึ่งจะสร้างความเข้าใจและลดความเบื่อหน่ายให้กับผู้เรียนได้

2. วิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะที่ทำให้เกิดการพัฒนการเรียนรู้ จากผลการวิจัยปรากฏว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยมากกับการไปทัศนศึกษานอกสถานที่และการใช้วีดิทัศน์ประกอบการอภิปราย เสนอแนะว่า ควรให้ผู้เรียนได้เรียนจากของจริงมากที่สุดจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ โดยเฉพาะการได้ไปสัมผัสและการรู้จักสังเกตจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจ ทำให้เกิดข้อสงสัยสามารถนำไปตั้งข้อสมมติฐาน หาเหตุผล รู้จักการเปรียบเทียบได้ดีกว่าการเห็นภาพนิ่งหรือเพียงคำบรรยายหรืออภิปราย และควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ค้นคว้าเพิ่มเติมจากห้องสมุดของโรงเรียน จากรายการโทรทัศน์ จากคอมพิวเตอร์ จากระบบสื่อประสม หรือจากระบบอินเตอร์เน็ตบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆด้วยตนเองโดยมีผู้สอนคอยเป็นผู้แนะนำ หรือให้หัวข้อที่ผู้เรียน

สนใจไปศึกษาค้นคว้าจัดทำเป็นรายงานแล้วนำมาอภิปรายแลกเปลี่ยนกัน โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และควรส่งเสริมให้มีการอบรมสัมมนาทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศิลป์แก่ครูผู้สอน เพราะถ้าครูมีคุณภาพมีความรู้ก็สามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ดี

3. สื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ จากผลการวิจัย ปรากฏว่า ผู้ผลิตสื่อเห็นด้วยกับสื่อทุกประเภทที่กล่าวไว้ จึงขอเสนอแนะว่า อุปกรณ์การสอนทุกประเภท ควรมีความพร้อมหรือครบตามหลักสูตรเป็นสำคัญ การใช้สื่อทุกรูปแบบไม่ว่าแบบใดมีทั้งข้อดีและข้อเสีย แต่สิ่งที่สื่อขาดไปก็คือ ควรให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาและสัมผัสกับของจริง เช่น ไปทัศนศึกษา จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และควรมีการสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เป็นผู้ใช้สื่อด้วยตนเองเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ รู้จักค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง

4. สื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ จากผลการวิจัย ปรากฏว่า สื่อทุกประเภทที่กล่าวไว้เห็นด้วยในระดับมาก ในปัจจุบันสื่อการสอนและหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลป์ยังขาดแคลนอยู่มาก ขอเสนอแนะว่า สื่อที่นำมาใช้ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์หน่วยงานควรให้การสนับสนุนในการจัดหาสื่อและงบประมาณ และควรส่งเสริมให้มีการใช้สื่อการสอนแบบผสมผสานหลายๆประเภทจะดีที่สุด โดยเฉพาะการนำสื่อใหม่มาใช้ภายในหมวดวิชาศิลปศึกษาหรือภายในโรงเรียน เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน(CAI) ระบบสื่อประสม และระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลที่กว้างขวางและทันสมัยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับวิธีสอนและการใช้สื่อการสอนในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่าง การใช้ทัศนประกอบการอภิปรายกับการใช้สไลด์ประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เรื่องวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์แบบศึกษานอกสถานที่กับการศึกษาภายในโรงเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
4. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ตำราหรือหนังสือเรียนทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย